

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ГНАТЮКА

Л. В. Струганець

**НЕОЛОГІЗАЦІЯ ТА АРХАЇЗАЦІЯ
ЛЕКСИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Методичні рекомендації
для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів

Тернопіль – 2017

УДК 811.161.2

ББК 81.411.1–7

С 87

*Рекомендувала до друку науково-методична рада
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
(протокол № 4 від 20 грудня 2017 року)*

Рецензенти:

О. М. Семеног – доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри української мови Сумського державного педагогічного університету імені А. С. Макаренка;

Т. П. Вільчинська – доктор філологічних наук, професор, декан факультету філології і журналістики Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка;

Т. П. Мельник – кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови ДВНЗ “Тернопільський державний медичний університет імені І. Я. Горбачевського”.

Струганець Л. В. Неологізація та архаїзація лексики української мови: методичні рекомендації для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2017. 68 с.

ПЕРЕДМОВА

Важливе місце серед усіх розділів шкільного курсу з української мови посідає лексика. Учні повинні ознайомитися зі значенням слів, джерелами їх походження, сферою вживання, стилістичною диференціацією, усвідомити закономірності сполучення слів і фразеологізмів, умови й особливості їх використання, що сприяє як розумінню значення цих одиниць, так і виробленню вмінь і навичок доцільного їх уживання в мовленнєвій діяльності.

Водночас лексика – найдинамічніший сегмент мовної системи. Як зазначає Л. Паламарчук, словниковий склад мови “дуже чутливий до тих змін, які відбуваються у житті творця і носія мови – народу. Тому зміни, що мають місце в житті народу, в житті суспільства, найбільш виразно віддзеркалюються у лексичній системі мови”. Розвиток словникового складу літературної мови – це такі діалектично взаємозв’язані процеси: 1) неологізація, 2) архаїзація, 3) семантична трансформація і 4) стилістична транспозиція вже наявних слів.

Домінантним напрямком усе ж є збагачення новими лексемами як перша реакція мови на зміну комунікативних потреб. До найважливіших способів оновлення лексики належать творення неологізмів на базі власних мовних ресурсів, запозичення слів і зворотів з інших мов та залучення лексичних елементів із периферійних ділянок мовної системи (діалектів, терміносистем). Архаїзація лексичних одиниць – процес поступового звуження вживання, а згодом і виходу з ужитку окремих слів чи значень, що з певних причин виявились застарілими. Суть семантичної трансформації полягає у розширенні або звуженні значення уже

наявного в мові слова чи в переосмисленні значення лексичної одиниці відповідно до нових реалій лінгвосоціуму тощо. Динамічні зрушення у напрямку стилістичної транспозиції також різнопланові: активно протікають процеси переорієнтації номінацій, зміни соціальних конотацій, реактивації і пасивізації лексико-семантичних засобів, термінологізації і детермінологізації лексичних одиниць.

З огляду на сказане вчитель-словесник повинен уміти аналізувати активні процеси в лексиконі, передусім домінантні напрями змін – неологізацію та архаїзацію. На поглиблення знань педагогів щодо такого аспекту словникового складу і зорієнтовані методичні рекомендації.

Композиція методичної праці відповідає поетапності аналізу матеріалу. Модуль 1 “Словники української мови в мережі Інтернет” знайомить з основними загальномовними лексикографічними працями тлумачного типу, якими можна користуватися не лише у друкованому вигляді, але в електронному форматі. Такі ресурси особливо корисні у підготовці школярів до ЗНО. У модулі 2 схарактеризовано неологізацію словникового складу української мови, у модулі 3 представлено діаметрально протилежний процес – архаїзацію. Список літератури дасть змогу вчителям української мови і літератури максимально зорієнтуватися у доробку з сучасної лексикології і лексикографії, посприє розширенню лінгвістичного кругозору.

Сподіваємося, що запропоновані методичні рекомендації слугуватимуть якісній організації навчального процесу щодо вивчення лексики, співпраці вчителя й учнів.

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

- РУС-24-33** – Російсько-український словник. Т. 1–3. Київ, 1924–1933.
- РУС-37** – Російсько-український словник / відп. ред. П. Мустяца. Київ: Видавництво АН УРСР, 1937. 890 с.
- РУС-48** – Російсько-український словник / гол. ред. М. Я. Калинович. Київ: Видавництво АН УРСР, 1955 (видання 1948 року, випр. і доп.). 804 с.
- РУС-68** – Російсько-український словник. Т. 1–3. Київ: Видавництво АН УРСР, 1968.
- СГ** – Словарь української мови / за ред. Б. Грінченка. Т. 1–4. Київ: Довіра – Рідна мова, 1996.
- СІС-2000-МШ** – Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ: Наук. думка, 2000. 680 с.
- ССМ** – Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. Т. 1–2. Київ: Наук. думка, 1977–1978.
- СУМ-11** – Словник української мови: в 11-ти т. / І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ: Наук. думка, 1970–1980.
- СУМ-20** – Словник української мови: у 20-ти т. / гол. наук. ред. В. М. Русанівський; наук. керівник проекту В. А. Широков. Київ: Наук. думка, 2010-2017. Т. 1–7.
- УРС** – Українсько-російський словник / гол. ред. І. М. Кириченко. – Т. 1–6. Київ, 1953–1963.

МОДУЛЬ 1

СЛОВНИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ

Lexicographis secundus

post Herculem labor

*(Подвиг лексикографа йде
слідом за подвигами Геракла)*

Уже стала афоризмом фраза відомого французького письменника А. Франса про те, що словник – це всевіт в алфавітному порядку. Проте загальномовний словник не лише фіксує велику кількість лексичних одиниць різних тематичних груп, але й віддзеркалює розвиток літературної мови на певному історичному етапі, передає самобутність національної мови, опосередковано відбиває рівень суспільної свідомості етносу.

Словарь української мови / за ред. Б. Грінченка.

Т. 1–4. Київ: Довіра – Рідна мова, 1996.

Найціннішим здобутком української лексикографії кінця ХІХ – початку ХХ століття став чотиритомний “Словарь української мови” (1907–1909 рр.), зібраний редакцією “Киевская старина” та упорядкований Б. Грінченком (далі СГ). Цей двомовний (українсько-російський) словник має близько 68 тисяч реєстрових слів і є першим в українській лексикографії великим зібранням лексичних фондів

української мови кінця XVIII і XIX ст. (до 90-х рр.). “Словарь української мови” називають словником живої мови. У ньому поряд із загальноживаними словами зафіксовано і діалектизми з більшості українських говорів. Українські реєстрові слова пояснено російськими відповідниками чи описово. Широко представлена українська фразеологія, часто з поясненням її походження. Лексичний матеріал, поданий у словнику, як правило, надійно документований і часто добре проілюстрований. У СГ знайшли своє послідовніше відображення тенденції до нормативності щодо наведення стилістичних позначок і граматичного оформлення реєстрового слова. Як зазначає М. Пилинський, тенденції до нормативності у СГ виявились у виборі основної форми слова за наявності правописних, фонетичних, морфологічних, лексичних віріантів, які на той час, у зв’язку з недостатньою усталеністю норм літературної мови, ще обов’язково мали бути включені до реєстру, оскільки саме в такій формі їх фіксували авторитетні джерела [Пилинський 1976, с. 212]. СГ знаменував собою кінець “ненормативного” етапу в українській лексикографії. Отже, СГ – це важлива праця в історії української мови, української лексикографії, української культури.

Пошук СГ за адресою: <http://hrinchenko.com/> (рис. 1). Словникову статтю “*Живець*” див. на рис. 2.

The screenshot shows the website 'СЛОВАРЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ' (Ukrainian Dictionary) by B. Hrinchenko. The page layout includes a search bar at the top, navigation tabs (Головна, Алфавіт, Передмова, Скорочення, Джерела, Відгуки, Обговорення), and a search button labeled 'Пошук'. The main content area displays three entries:

- Брязчати**: -чу, -чиш, -еш. Брязчати звеньць. Чуб III, 35, 112. Козак, маючи зупле, брязчати в його вощі. Н. п. Коли б у шинярку, то б брязчати чарки Чуб. У 831. Сам до мене босий чеше, щоб побіжи не брязчати. Мер. 27.
- Запоїти**: -ює, -иш, -еш. Упоїть.
- Засліплити**: -лює, -люєш, -люєш. Засліплює.

Below the entries, there is a detailed text block explaining the dictionary's history and purpose, mentioning the editor B. Hrinchenko and the publisher M.I. Kostomarov.

Рис. 1. “Словарь української мови” за ред. Б. Грінченка онлайн

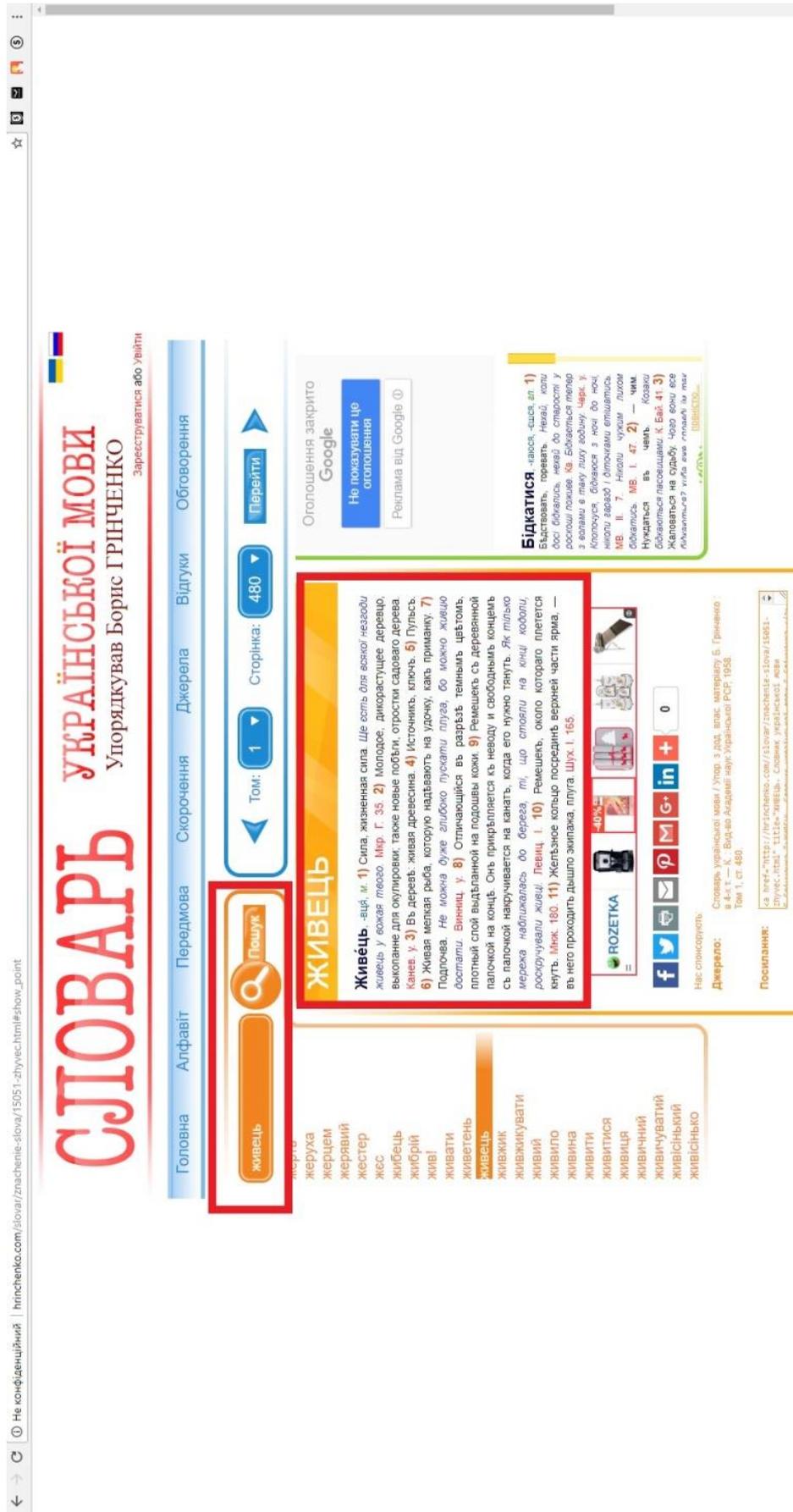

Рис. 2. Тлумачення слова *живець*
 (“Словарь української мови” за ред. Б. Грінченка)

**Словник української мови: в 11-ти т. / І. К. Білодід (гол. ред.)
та ін. Київ: Наук. думка, 1970–1980.**

Це академічний тлумачний словник (далі СУМ-11), що відбиває стан української літературної мови від І. Котляревського до кінця 70-х рр. ХХ ст. Містить близько 135 тисяч слів. “Крім загальноживаної лексики і фразеології, СУМ-11 охоплює також значну частину лексичного складу мови, що відійшла до пасивного мовного фонду, але свого часу активно вживалася і тому засвідчена як у фольклорі, так і в творчості майстрів слова; фіксуються у словнику часто вживані діалектизми та слова, що стоять на межі літературного вживання. Включаючи надзвичайно великий і різноманітний щодо походження, функціонування і стилістичного застосування лексико-фразеологічний матеріал, СУМ-11 має нормативне спрямування. Це забезпечується ретельним опрацюванням кожного слова, тобто: 1) розкриттям через тлумачення основних значень і відтінків значень реєстрових слів; 2) поданням найважливіших граматичних форм і наголосу цих слів; 3) наведенням до них (де це потрібно) стилістичних ремарок і спеціальних позначок; 4) ілюструванням функціонування в мові витлумачуваного слова чи фразеологізму фактичним матеріалом з різних джерел” [Паламарчук 2000, с. 565].

Пошук СУМа-11 за адресою: <http://sum.in.ua/> (рис. 3). Словникову статтю “*Живець*” див. на рис. 4.

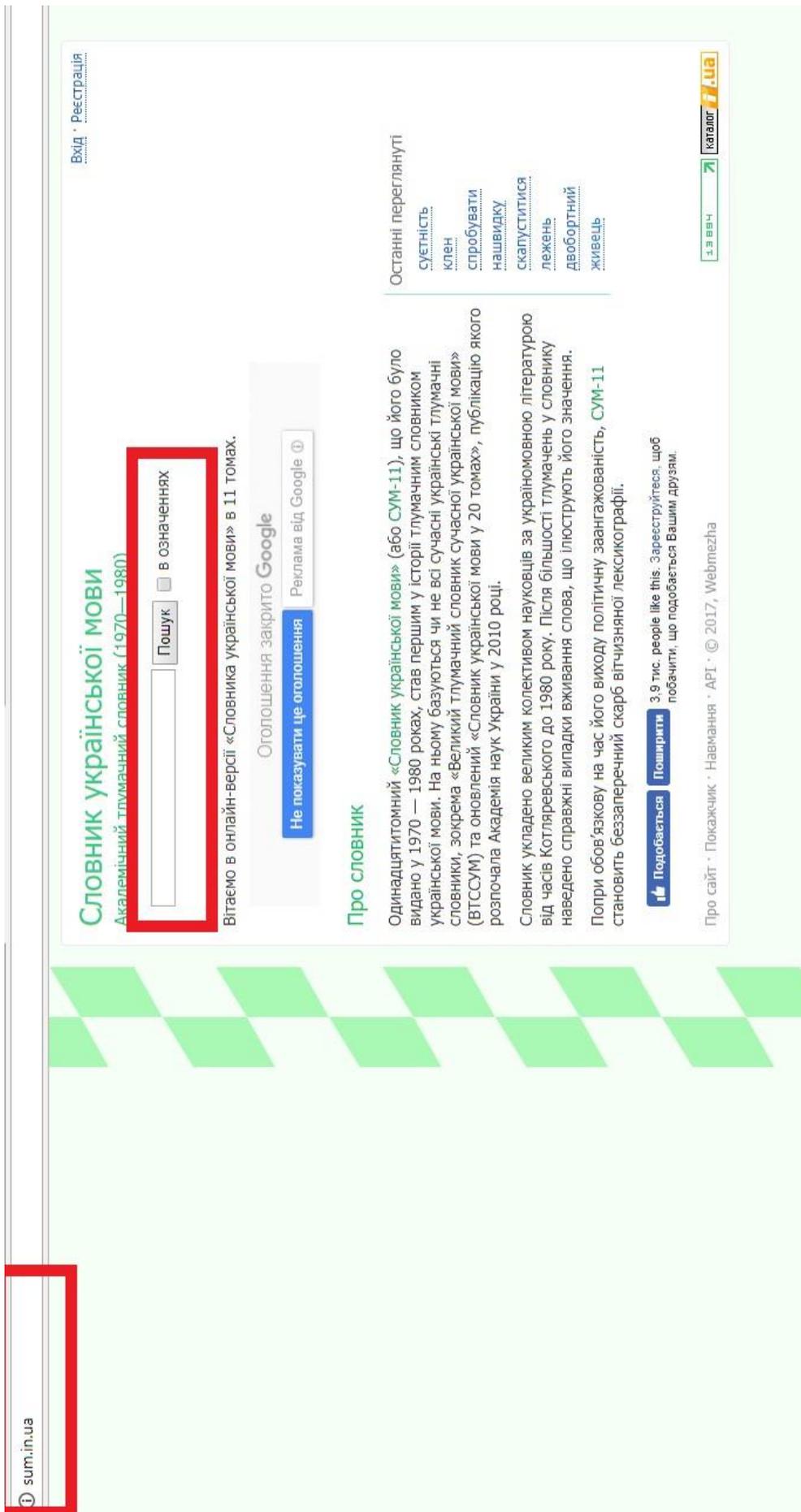

Рис. 3. “Словник української мови” в 11-ти т. онлайн

Вхід · Реєстрація

Словник української мови

Академічний тлумачний словник (1970—1980)

Пошук в означеннях

Тлумачення значення слова «живець»:

ROZETKA

ЖИВЕЦЬ, вця, *жод.*

1. Принада у вигляді дрібної живої риби, яку використовують для ловлі хижих риб. У Старшук є глибокі ями, де можна виймати окунів, носарів, на живця часом вчеплюється щука чи судак (Олександр Копиленко, Подарунок, 1956, 98); * *Образно.* — Я не розумію тільки одного, як такий спідній інженер, як Микола Іванович, і той клянчун на цього живця (Вадим Собко, Біле полум'я, 1952, 159).
2. Корінці, паростки чи бокові гілки, з яких вирощують нові рослини. Садять живці [смородини] способом втикання або під кілок прямою чи на всю глибину, що сприяє кращому приживанню їх (Садівництво і ягідництво, 1957, 268); Легко розмножується [тополя] стебловими живцями (Лісівництво і пользахисне лісорозведення, 1956, 70);
// Кусочок стебла, пагона культурного дерева, який використовують для щеплення дичок. Охоронці зеленого багатства Карпат закладають насінні плантації. До молодих саджанців в розсаднику вони прищеплюють живці елітних дерев (Вечірній Київ, 11.IX 1968, 4).
3. *Перен., відж.* Життєва сила, енергія. [Петро:] Значить — живець є? [Прийська:] Живець! То тільки примхи старечі... (Панас Мирний, V, 1955, 161); В тілі ще бринів живець людини, груди командира ще дихали, серце привожно бігло (Іван Ле, В сніпі..., 1960, 290).
4. *від.* Ремінець з дерев'яною паличкою на кінці, що прикріплюється до невода. Забродники закидали на товсту кодопу свої живці; живці обвивались кругом кодопи, як гадюки, і ніби всисались в неї, мов п'явки, а довшки не давали їм розкручуватись (Нечуй-Левицький, II, 1956, 227).

♦ До живця проймає — дуже хвилює, турбує, дошкуляє. До самого живця тими словами проймає (Панас Мирний, III, 1954, 338).

Словник української мови: в 11 томах. — Том 2, 1971. — Стр. 523.

Коментарі (0)

Рис. 4. Тлумачення слова *живець*
("Словник української мови" в 11-ти т.)

Інтегрована лексикографічна система

У сучасних умовах значення лексикографічної продукції стає дедалі вагомішим. В інформаційну епоху від розвитку національних мовних ресурсів істотно залежить стан безпеки держави та її інформаційний суверенітет. Тому Указом Президента України від 7 серпня 1999 р. № 967 ініційовано створення Національної словникової бази.

Український мовно-інформаційний фонд НАН України у рамках реалізації державної програми уклав перший повномасштабний український електронний словник (автори – В. Широков, І. Шевченко, О. Рабулець, О. Костишин, М. Пещак). Це – інтегрована лексикографічна система, яка об'єднує п'ять словників: орфографічний, орфоепічний, синонімічний, антонімічний та фразеологічний, а також функцію словозміни.

Пошук сучасної версії інтегрованої лексикографічної системи за адресою: <http://www.ulif.org.ua> (рубрика «Словники України on-line» (рис. 5). Словозміну лексичної одиниці *живець* див. на рис. 6.

Словник української мови: у 20-ти т. /
гол. наук. ред. В. М. Русанівський;
наук. керівник проекту В. А. Широков.
Київ: Наук. думка, 2010–2017. Т. 1–7.

Словник української мови в 20 томах (далі СУМ-20) справедливо можна назвати квінтесенцією роботи українських лексикографів. Установа-видавець – Український мовно-інформаційний фонд НАН України. У передмові до Словника детально репрезентовано процес формування комп'ютерного інструментального комплексу “СУМ-20” на основі паперового тексту СУМа-11, будову і функції відповідної комп'ютерної лексикографічної бази даних та створеної на її основі віртуальної лексикографічної лабораторії. Передмова слугує своєрідним навігатором для роботи із матеріалами Словника.

Словник української мови в 20 томах охоплює загальноповсякденну лексику сучасної української літературної мови, поширені терміни, діалектизми, усталені словосполучення. Джерела, використані в словнику, відображають лексику текстів художньої літератури, починаючи з кінця XVIII століття до наших днів, Біблії, народної творчості, публіцистики, науково-популярних і наукових праць, мови засобів масової інформації та ін. Істотне розширення списку цитованих джерел відбулось і за рахунок залучення творів раніше заборонених письменників (І. Багряного, В. Винниченка, М. Вороного, М. Йогансена, П. Куліша, О. Ольжича, М. Хвильового та ін.) і письменників нової доби (Ю. Андруховича, О. Забужко, Л. Костенко, М. Матіос, Б. Олійника, В. Яворівського та ін.);

уведення нових текстово-ілюстративних джерел – Інтернету й створеного в Українському мовно-інформаційному фонді лінгвістичного корпусу.

Автори СУМа-20 відтворили питомі риси української мови та українського менталітету. Залучений лексикографічний матеріал відображає національно-історичні реалії та ментальні концепти українського народу. Пор. словникові статті до лексеми *берегиня* у двох знакових лексикографічних працях.

СУМ-11

БЕРЕГИНЯ, *і, ж. діал.* Русалка. *Численні фантастичні істоти, якими східні слов'яни населяли навколишню природу, – Дів, русалки, або берегині, лісовики, водяники і т. ін., – усе це стародавні божества, які уособлювали природу* (Нариси стар. Іст. УРСР, 1957, 495).

СУМ-20

БЕРЕГИНЯ, *і, ж.* 1. За давньослов'янськими релігійними уявленнями, мати всього живого, первісне божество – захисниця людини, богиня родючості, природи та добра; згодом уважалася охоронницею дому і родини, подружньої вірності, покровителькою рибалок. *Берегинь зображали на глиняних або мідних нагрудних пластинках, вишивали на рушниках* (з навч. літ.).

2. *перен.* Жінка, яка охороняє, піклується про когось або щось. *Літературознавець і мистецтвознавець Єлизавета Омелянівна*

Середа, справжня берегиня спадщини Тараса Шевченка, почала свої дослідження в 1933 р. у Харкові, тодішній столиці України (з газ.).

3. заст. Русалка. Численні фантастичні істоти, якими східні слов'яни населяли навколишню природу, – русалки, або берегині, лісовики, водяники і т. ін. – усе це стародавні божества, які уособлювали природу (з наук. літ.).

Засадничим принципом СУМа-20 є звільнення словника від рудиментів тоталітарного режиму. Коректно здійснено деідеологізацію лексикографічного матеріалу. Вилучено росіянізми, невдалі кальки. Комплексну роботу з подолання ідеологічних нашарувань демонструє зіставлення тлумачення слова *бізнес*.

СУМ-11

БІЗНЕС, у, ч., розм. Комерційна, біржова або підприємницька діяльність як джерело наживи в капіталістичному світі. – *Інше становище в капіталістичних країнах! – вигукнув Юнак: – Там усе підкорено бізнесу, наживі* (Панч, Ерік., 1950, 129).

СУМ-20

БІЗНЕС, у, ч. 1. Підприємницька діяльність, спрямована на отримання прибутку. – *А я, як формулюють економісти, маю прибуток з обороту. Бізнес є бізнес* (Г. Усач); *Туристичний бізнес завжди і скрізь був найбільш високооборотним* (із журн.).

2. збірн. Бізнесмени, підприємці. *У державі потрібна співпраця держави, бізнесу і профспілок* (з публіц. літ.); *Треба дати*

можливість третьому сектору вирости, стати на ноги, щоб держава, бізнес і політики сприймали його як солідного партнера (з публіц. літ.); Однією з традицій цивілізованого бізнесу завжди було меценатство (з газ.).

Зробити бізнес див. **зробити**; **(1) Човниковий бізнес**, розм. – перевезення і продаж речей, придбаних на іноземних ринках, як постійне заняття; човникарство. *Можливо, шляхи розвитку малого бізнесу і справді не пролягають крізь “човниковий” бізнес, але наприкінці ХХ ст. інших ми не мали (з газ.).*

Комп’ютерна технологія СУМа-20 ґрунтується на лінгвістичному корпусі, що прийшов на зміну традиційній лексичній картотеці. Сервіс Українського національного лінгвістичного корпусу об’єднує можливості сервісів інших інформаційних систем: електронної бібліотеки, граматичного словника, інтегрованої лексикографічної системи “Словники України”, а також функцій повнотекстового пошуку.

Уже вийшли 1–7 томи СУМа-20.

Пошук словника за адресою: <http://lcorp.ulif.org.ua> (рис. 7).

Словникову статтю “*Живець*” див. на рис. 8.

Рис. 7. “Словник української мови” у 20-ти т. онлайн

МОДУЛЬ 2

НЕОЛОГІЗАЦІЯ СЛОВНИКОВОГО СКЛАДУ

Зміна словника – цілком природний рух у мові. Нові реалії потребують своїх найменувань. Так виникають неологізми. Провести чітку межу між історією реалії та історією слова часто досить складно. Світ явищ, речей вимагає оновлення слів, і, щоб досягнути першопричини словесних змін, доводиться наче виходити за межі самої мови, входити в історію суспільства, історію культури, науки.

Термін “інновації” порівняно недавно ввійшов у науковий обіг на позначення складного поняття, пов’язаного з динамікою лінгвальних процесів. На думку О. Сербенської, інновації – це новотвори, запозичення, а також входження в мову, зумовлені перерозподілом значень у видах і жанрах мовлення; це і відродження слів і висловів з минулих епох [Сербенська, Волощак 2001, с. 108]. Під лексичними інноваціями О. Стишов розуміє: 1) нові слова, зовсім не зафіксовані українськими словниками, 2) неологізми, які хоч і зафіксовані деякими найновішими лексикографічними джерелами, але ще не мають загальноприйнятого тлумачення, 3) лексичні одиниці, тлумачення яких у лексиконах було обмежене ідеологічними постулатами, 4) відроджені українські слова, що змінили свою стилістичну маркованість у зв’язку з динамічними процесами в лексиці сучасної української мови [Стишов 1998, с. 172].

У шкільному курсі української мови функціонує термін “неологізм”. Це – слово, а також його окреме значення, вислів, які з’явилися в мові на сучасному етапі її розвитку і новизна яких

усвідомлюється мовцями (загальнономовні неологізми) або були вжиті тільки в якомусь акті мовлення, тексті чи мові певного автора (стилістичні, або індивідуально-авторські, неологізми). Неологізми можна охарактеризувати за різними параметрами.

Причини виникнення неологізмів

Неологізми розрізняють за **факторами**, які спричинили їх утворення. Перший фактор, позамовний (екстралінгвальний) і найбільш сильний, – це поява у житті нових явищ і нових понять. Другий чинник – інтралінгвальний, який зумовлює оновлення уже наявних назв будь-яких явищ під впливом вимог до більшої точності, економності чи виразності, наприклад, *компакт* замість *компакт-диск*, *мобілка* замість *мобільний телефон*.

Лексичні і семантичні неологізми

Серед неологізмів розрізняються одиниці двох статусів: **лексичні і семантичні**. До **лексичних неологізмів** відносимо слова, новизна яких виявляється перш за все у їх формі. Розглянемо інновації, які репрезентують різні сфери життєдіяльності людини кінця ХХ ст.: побут (*йогурт, гамбургер, слакси, памперси*), сферу медицини (*евтаназія, діанетика, гастроентерологія, акупунктура, гідроколоноterapia*), мистецтва (*андеграунд, трилер, ток-шоу, хіт*), спорту (*віндсерфінг, бобслей, кікбоксинг, армрестлінг*), галузь комп'ютерної техніки (*дисплей, файл, інтерфейс, біт, байт, вінчестер, принтер*).

На початку ХХІ століття до активного вжитку увійшли такі неолексеми:

буккросинг (англ. *bookcrossing* – книгообіг) – сучасний громадський рух, що полягає у безкоштовному обміні книгами, які людина залишає в спеціально обладнаному громадському місці (на зупинці транспорту, в парку, кав'ярні, магазині) для того, щоб інша людина могла взяти книгу, прочитати та, у свою чергу, повторити процес;

лайфхак (англ. *life hack* – зріз (злам) життя) – коротка корисна порада, що дозволяє з найменшими зусиллями вирішити життєве або побутове завдання; рецепт, хитрість;

лоукост (англ. *low cost* – низька вартість) – авіакомпанії, які надають послуги повітряних перевезень пасажирів за значно нижчою вартістю, ніж традиційні авіалінії;

селфі (англ. *selfie*; від англ. *self* – сам, само) – вид фотографії, автопортрет, зроблений за допомогою камери смартфона, фотоапарата чи веб-камери;

фриск (англ. *freak* – потвора) – особа, яка вирізняється яскравим незвичайним зовнішнім виглядом і зухвалою, найчастіше епатажною поведінкою, має неординарний світогляд, що полягає у підкресленій відмові від соціальних стереотипів;

фрілансер (англ. *freelancer* – вільний митець) – людина, яка виконує будь-яку роботу віддалено, сама шукає проекти, може одночасно працювати на декілька фірм.

Серед неологізмів велику частку складають лексеми зі сфери інтернет-комунікації:

бан (англ. *ban* від лат. *ban* – забороняти) – обмеження прав користувача Інтернету як спосіб його покарання за неправомірні дії;

емодзі (від япон. 絵 – картинка і 文字 – знак, символ) – мова смайликів (емотиконів), що налічує близько тисячі знаків, які сприяють пошвидженню електронного листування;

лайк (англ. *like* – потяг, приязнь) – знак уподобання в соціальних мережах;

пост (англ. *post* – запис) – опублікований текст із можливим додаванням фото-, відеоматеріалів чи географічної локації в соціальних мережах;

твіт (англ. *tweet* – щебетати) – назва короткого повідомлення у соцмережі Twitter;

тролінг (англ. *trolling* – риболовля способом витягання риби тралом) – розміщення в коментарях до поданих на веб-сайтах статей, а також у веб-форумах, чатах, соціальних мережах провокативних зауважень, оцінок з метою образити, принизити, висміяти автора, спричинити конфлікти між учасниками обговорення;

фішинг (англ. *fishing* – рибальство) – інтернет-шахрайство, мета якого – виманювання в користувачів мережі персональних даних (паролів, логінів, ідентифікаційних номерів, номерів кредитних карт і т. ін.);

флейм (англ. *flame* – вогонь, полум'я) – підкреслено ворожий обмін думками і судженнями між віртуальними співбесідниками; запальна суперечка, яка містить особисті образи, словесна війна;

хакер (англ. *hacker*, від *to hack* – рубати) – особа, яка вчиняє незаконне проникнення в чужі комп'ютерні мережі для отримання з них інформації;

хештег (англ. *hashtag, hash* – символ гратки) – слово або фраза, яким передує символ “#”; використовується для маркування та подальшого пошуку тематичних записів у соціальних мережах.

Окремі слова мають досить точні хронологічні характеристики входження до лексику: як-от: *євро* “грошова одиниця Європейського Союзу, запроваджена з 1998 р.” (СІС-2000-МШ, с. 211); *біткоїн* (англ. *bitcoin, від bit* – мінімальна одиниця комп’ютерної пам’яті і *coin* – монета) “електронна валюта, концепт якої був озвучений 2008 року Сатосі Накамото” (<https://uk.wikipedia.org>).

Семантичні неологізми представлені новими значеннями, які розвиваються у словах, наявних у мові. Наприклад, нові значення, що з’явилися наприкінці ХХ століття: *легіонер* “2) Переносно – у командних спортивних іграх гравець, який виступає за іншу (перважно зарубіжну) команду” (СІС-2000-МШ, с. 319), *меню* “2) Список варіантів дій на екрані дисплея комп’ютера. 3) Перелік комп’ютерних програм та функцій” (СІС-2000-МШ, с. 351), *піратство* “2) Переносно – форма порушення авторського права щодо літературних творів, аудіо- та відеопродукції, комп’ютерних програм” (СІС-2000-МШ, с. 440). На початку ХХІ століття виникли такі неосеманти: *вірусний* “такий, що швидко поширюється через Інтернет (пост, реклама, маркетинг)”, *кіборг* “*перен.* Воїн, що відрізняється винятковою стійкістю, відвагою, готовністю до самопожертви і т. ін. *Українські захисники аеропорту стали відомими як кіборги наприкінці вересня 2014 року* (з наук.-попул. літ.); В Інтернеті з’явилося відео евакуації поранених кіборгів із

аеропорту Донецька (із журн.); *У Кіровограді героїв, яких ворог за незламність прозвав кіборгами, чекали до третьої ночі сотні людей (з газ.)*” (СУМ-20, <http://services.ulif.org.ua>), *небожитель* “людина з політичної еліти”, *пакет* “комплект документів”, *формат* “який відповідає стандартам, прийнятий (про літературу, музику та ін.”.

Спосіб утворення неологізмів

Завдяки словотворенню мова постійно підтримує феноменальну здатність забезпечувати широкі комунікативні потреби суспільства. За нашими спостереженнями, серед неологізмів, уведених у реєстри лексикографічних праць, переважають складні слова. На першому місці стоїть процес утворення нових слів на основі словотворчих можливостей, закладених у самій мові. Ці можливості реалізуються постійно, але з різним ступенем інтенсивності.

При творенні нових слів простежуємо високу активність префікса *нео-* зі значенням відновлення, продовження: *необільшовизм, неодарвінізм, неоімперський, неокомунізм, неомодернізм, неоренесанс, неототалітарний*; префікса *суб-*, що означає розміщення під чимось чи біля чогось, підпорядкованість. За допомогою цього форманта утворені слова, що стосуються різних сфер: *субантарктичний, субарктичний, субтропіки* (географії), *субдомінанта* (музики), *субкортикальний* (фізіології), *суборенда* (економіки), *суборбітальний* (космічної сфери).

Порівняльний аналіз реєстрів словників ХХ століття засвідчує високу продуктивність запозиченого префікса *анти-* зі значенням протиставлення, протидії при творенні іменників і прикметників. РУС-24-33 кодифікує із цим префіксальним формантом 14 лексем,

РУС-37 додає ще 13. РУС-48 маніфестує 22 нових слова, УРС – 11. РУС-68 долучає до цієї групи 20 номенів, СУМ-11 – 4. Наприкінці століття активність утворення нових слів за допомогою префікса *анти-* є ще вищою. Так, порівняно із попередніми лексикографічними джерелами, ОСом-94 репрезентовано 48 нових слів: *антиаргумент, антибіотикостійкий, антибіотикотривкий, антибюрократичний, антивібратор, антивібраційний, антивітамін, антиген, антигенний, антигенність, антигормон, антигуманізм, антигуманістичний, антидемократизм, антидепресант, антидепресивний, антидержавний, антидетонатор, антидетонаційний, антиелектрон, антиінфекційний, антиісторизм, антикліналь, антиклінальний, антикоагулянт, антилогарифм, антиметаболіт, антимікробний, антиміль, антимутаген, антинаркотичний, антинейтрино, антинейтрон, антинейтронний, антинікотиновий, антиобліднювач, антиоксидант, антиоксидантний, антипротон, антиракета, антиречовина, антирозчинник, антисейсмічний, антисельовий, антисклеротичний, антистатичний, антистресовий, антишумовий. Усього в реєстрі ОСа-94 із префіксом *анти-* зафіксовано 143 слова.*

Активно творяться слова з інтернаціональними елементами *авто-, відео-, радіо-, теле-, техно-* та ін. Слова з міжнародними компонентами постійно привертають до себе увагу лінгвістів. У науковій розвідці “Слова з компонентом *кін** у сучасній українській мові” І. Кочан, зокрема, зазначає, що композити з компонентом *кіно* належать до таких семантичних груп: назви осіб за професією, видом діяльності, назви галузей, назви видів та жанрів кіномистецтва, назви

приладів, пристроїв, механізмів, назви сукупностей, назви процесів, назви приміщень, властивості, ознаки, якості. Серед слів з компонентом *кіно* переважають іменники – 80, прикметників – 8 (*кіноакторський, кінодокументальний, кінознімальний, кінокопіювальний, кіномистецький, кінопроекційний, кінопрокатний, кінопромисловий*), дієслів – 2 (*кінофікувати, кінофікуватися*) [Кочан 2000].

Українська соборна мова ставить до нової лексики ряд вимог. На думку С. Караванського, така лексика 1) має бути зрозумілою, 2) має легко вимовлятися і не бути довжелезною (динозавруватою), 3) має базуватися на українських коренях, 4) має творитися на підставі українського словотвору, 5) не має усувати з ужитку наявних українських форм (іншомовні – може), 6) не мусить нести в собі небажаного підтексту [Караванський 1994, с. 146].

В ОСі-94 реєстр на літеру Е нараховує 1683 лексеми. Тільки 13 із них увійшли ще зі СГ, а 770 слів кодифіковані уже після виходу СУМу, тобто це лексика 70-90-х років ХХ століття. Кількісні дані репрезентують швидкість мовного поступу, засвідчують велику роль лінгвістів в упорядкуванні мовного життя суспільства.

Неологізми, запозичені з інших мов

Важливим чинником мовного розвитку слугують міжмовні контакти – один із способів збагачення словникового фонду. Запозичуючи іншомовну лексику, мова, таким чином, отримує додаткове джерело розвитку власної лексичної бази. Проте існує і негативний аспект такого явища – надмірне захоплення мовними запозиченнями призводить до засмічення рідної мови.

Терміни “запозичені слова” та “іншомовні слова” науковці диференціюють. **Запозичені слова** тлумачать як такі, що цілком засвоєні мовою, яка їх запозичила. Вони не сприймаються мовцями як чужорідний елемент і не потребують пояснень щодо форми і значення. Тому зафіксовані у загальнономовних словниках разом із питомою лексикою. **Іншомовні слова** – слова з інших мов, які, на відміну від запозичених слів, не засвоєні повністю мовою, що їх запозичила, усвідомлюються мовцями як чужорідні й зберігають ознаки свого походження. Це виявляється як у їхній формі, так і семантиці. Через те, що засвоєння мовою іншомовних слів – процес перманентний, часто важко провести межу між словами іншомовними і словами запозиченими.

Б. Грінченко обстоював диференційований підхід до іншомовних запозичень. Лексикограф унікав введення іншомовних лексичних одиниць до реєстру свого словника. У СГ на літеру Е спостерігаємо такі іншомовні лексеми: *екзамен* (лат.), *економ* (гр.), *економічний* (гр.), *економія* (гр.), *елегія* (гр.), *електрика* (гр.), *емблема* (гр.), *епітафія* (гр.). СУМ фіксує велику кількість слів іншомовного походження, запозичених у різні періоди розвитку української мови і з різних мов (слов'янських і неслов'янських). Наприклад, грецькі лексичні запозичення на літеру Е: *евдемонізм*, *евкаліпт*, *еврика*, *евфемізм*, *егіда*, *екзарх*; латинські: *евентуальний*, *еволюція*, *едикт*, *екзальтація*, *екзамен*, *екзекутор*; французькі: *егалітаризм*, *егоїст*, *ежектор*, *екер*, *екзерсис*, *екіпаж*, *еполети*, *естрада*; англійські: *ескалатор*, *ебоніт*, *евфуїзм*, *експорт*; німецькі: *едельвейс*, *ендишіль*, *еркер* та ін.

У науково-популярній розвідці “Секрети української мови” С. Караванський ставить питання, чи можна обійтися без запозичень. І тут же висловлює свої міркування щодо цього процесу: “Українська мова може й мусить запозичати слова з інших мов. Але такі запозичення не повинні бути єдиним і виключним джерелом збагачення лексики. Мова має розвивати свої внутрішні словотворчі можливості. Інакше вона перестає бути самовистачальною мовою, стає мовою-сателітом, приреченою кінець-кінцем на зникнення” [Караванський 1994, с. 147].

У монографії “Мовна картина світу. Взаємодія мов” В. Сімонок зазначає, що в українській мові близько 2000 слів, запозичених із французької мови. Із них 96% – це іменники, 2,5% – прикметники, 1% – дієслова, 0,5% – прислівники [Сімонок 1998, с. 139].

Через те, що наприкінці ХХ століття становище України на міжнародній арені змінилось, помітно інтенсифікується проникнення іншомовних слів, передусім англіцизмів, в українську мову.

Асиміляція іншомовної лексики відбувається практично у будь-якій сфері діяльності людини. Але найбільш виразно цей процес виявляється в інтернет-комунікації, у засобах мас-медіа, науці, спорті. В. Сімонок виокремлює кілька етапів адаптації запозиченого елемента у мовній системі, яка прийняла його: 1) передавання іншомовного слова фонетичними і графічними засобами мови, яка запозичає; 2) уведення його до граматичних парадигм і категорій; 3) фонетична видозміна (асиміляція); 4) виникнення похідних; 5) семантичне пристосування (асиміляція); 6) широта і постійність

уживання. Слово засвоєне остаточно, якщо воно вростає у дійсність, втрачає ознаки іншомовного походження [Сімонок 1998, с. 108].

У середині ХХ століття П. Ковалів у розвідці “Чистота і правильність української літературної мови”, виданої у Мюнхені, зазначає: “...зовнішні впливи на нашу мову були, є й будуть, але з ними треба вести рішучу боротьбу, якщо вони виходять за межі дозволеного міжнаціональними культурними зв’язками” [Ковалів 1946, с. 3]. Наприкінці ХХ століття аналогічну позицію займає С. Федорець у статті “Мовні новоутворення: запозичення чи засмічення?”, де розглядає проблему “засилля” іншомовних слів (*дилер, маркетинг, холдинг, траст*) у рекламних текстах: “...в українській мові є свої власні відповідники для цих слів і вживання неологізмів не є доречним. Адже вони тільки засмічують мову, бо значення власних слів відомі всім носіям мови, навіть і далеким від сфери економіки, натомість як значення запозичень відоме тільки вузькому колу фахівців” [Федорець 2000, с. 105].

Отже, потрібно дотримуватись паритетного співвідношення норми рідної мови та іншомовного запозичення. Почуття міри та уміння користуватися питомими мовними ресурсами повинно стати вирішальним при виборі варіантів, які конкурують між собою.

Приклади неологізмів-англіцизмів зі сфери сучасної моди

(картотеку укладено в науково-дослідній лабораторії
кафедри української мови та методики її навчання
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка)

Сліпони (англ. *slip-on* – ковзати) – кеди на товстій гумовій підошві без шнурівок.

...зараз **сліпони** стали одним із основних елементів повсякденного гардеробу дівчат, що віддають перевагу стилю спорт-шик.

Інтернет-журнал “Жінки”
(<http://zhinku.info/moda/trends/66630>)

Лонгслів (англ. *long* – довгий, *sleeve* – рукав) – футболка з довгими рукавами.

Цей **лонгслів** із сердечком на грудях, який увійшов у моду минулого сезону, досі залишається на піку популярності.

Інтернет-журнал “Жінки”
(<http://zhinku.info/moda/trends/68435>)

Світшот (англ. *sweater* – светр, *shirt* – майка) – зручний трикотажний светр із круглим коміром і гумками на рукавах та поясі.

Якими б гарними не були сукні та туфлі на підборах, краще затишного **світшота** нічого не придумаєш.

Інтернет-журнал “Жінки”
(<http://zhinku.info/moda/style/59352>)

Кріпери (англ. *creeper* – той, що повзе, тихо крадеться) – взуття з потовщеною гумовою підошвою (до 12 см) на шнурівках.

Першою взуттєвою новинкою від Ріани, яка в грудні 2014 року була призначена новим креативним директором марки, стали чорні **кріпери**...

Інтернет-ресурс телеканалу “24”
(<https://radio24.ua>, 25/09/2016)

Снуд (англ. *snood* – стрічка, сітка для волосся) – шарф, зв'язаний у вигляді широкого кільця (шарф-труба).

Уже не один сезон об'ємні шапки і снуди користуються популярністю.

Інтернет-журнал “Жінки”
(<http://zhinku.info/moda/trends/58245>)

Бомбер (англ. *bomber* – бомбардувальник, гранатометник) – куртка з gumкою на талії та рукавах.

Бомбер кілька сезонів поспіль не міг завоювати серця модниць, але під натиском дизайнерських експериментів вони здалися.

Інтернет-журнал “Жінки”
(<http://zhinku.info/moda/trends/61744>)

Сетчел (англ. *satchel* – ранець) – сумка-портфель.

Сетчели можуть бути різного дизайну, з короткими або довгими ручками, але обов'язково з твердим плоским дном, що надає схожість із портфелем або дипломатом.

Інтернет-журнал “Жінки”
(<http://zhinku.info/moda/trends/544>)

Бойфренди (англ. *boyfriend* – хлопець) – джинси вільного крою, що схожі на чоловічі.

«Сирітка» і «На виріст купила?» – більшість чоловіків не розуміють моду на речі «з чужого плеча». Однак, справедливості заради, відзначимо, що основний подив викликає саме одяг нарочито більшого розміру, а, наприклад, вільний пуловер або джинси-бойфренди чоловіків зовсім не бентежать.

Інтернет-журнал “Жінки”
(<http://zhinku.info/moda/trends/70269>)

Лофери (англ. *loafer* – нероба, ледар) – закриті туфлі на щільній підшві з широким квадратним каблуком.

*Експерт Андре Тан розповів, яке осіннє жіноче взуття в тренді цього сезону. За словами дизайнера, в моді зараз **лофери** і ботфорти.*

Газета “ДОБА”
(<https://doba.te.ua/novyny>)

Кейп (англ. *cape* – плащ, накидка) – накидка без рукавів або накидка, що має спеціальні прорізи для рук.

*Такі відомі марки, як Cavalli і Marc Jacobs, пропонують нам цієї весни приміряти на себе образ казкової принцеси і носити розшиті золотом і прикрашені аплікацією подовжені **кейпи**.*

Інтернет-журнал
“Жінки” (<http://zhinku.info/moda/style/63888>)

Дезерти (англ. *desert* – пустеля) – замшеві черевики висотою до щиколотки з гумовою або шкіряною підшвою і двома парами отворів для шнурівок.

*Челсі, **дезерти**, броги та взуття на тракторній підшві, які ідеально підходять для холодних літніх днів і сонячного вересня, до середини осені вже не здаються такими комфортними і теплими.*

Інтернет-журнал “Жінки”
(<http://zhinku.info/moda/trends/8884>)

Тімберленди (від назви америанської компанії «*Timberland*», що виробляла взуття для лісорубів) – черевики жовтого кольору з товстою підшвою та шнурівками.

*З чим носити **тімберленди** представницям прекрасної статі, щоб образ не вийшов занадто чоловічим? З цього приводу не переймайся, адже в гардеробі кожної завзятої модниці обов’язково знайдеться таке взуття.*

Інтернет-портал lady.tochka.net
(<http://lady.tochka.net/ua/46502>)

Мом-джинси (англ. *mom* – мама) – вільні джинси прямого крою з високою талією (тренд 90-х років).

Одного разу в ефірі шоу «Saturday Night Live» висміяли асексуальність **мом-джинсів** і підкреслили, що вони ідеальні для домогосподарок, але це не завадило їм повернутися через десяток років і потіснити суперсексуальні *skinny*.

Всеукраїнська онлайн-газета gazeta.ua
(<http://gazeta.ua>)

Джегінси (англ. *jeans* – джинси, *leggings* – легінси) – джинсові легінси.

На відміну від легінсів, **джегінси**, будучи більш наближеними до штанів – зокрема, до джинсів, – можна, як стверджують стилісти, поєднувати з не надто подовженими сорочками, топами і футболками.

Інтернет-журнал “Жінки”
(<http://zhinku.info/moda/style/56328>)

Кроп-топ (англ. *crop top* – короткий топ) – короткий топ.

Білий верх, чорний низ – вічна класика, але якась аж надто нудна. Так чому б не урізноманітнити звичайний офісний look – білу сорочку і темні брюки – графічним шовковим **кроп-топом**?

Інтернет-журнал “Жінки”
(<http://zhinku.info/moda/trends/59219>)

Ромпер (англ. *romper* – комбінезон) – короткий комбінезон із низом-шортами.

Якщо ти вирушаєш на музичний фестиваль, вдалим рішенням стане образ в стилі бохо-шик. Одягни укорочений комбінезон з легкої тканини (він же **ромпер**)...

Інтернет-журнал “Жінки”
(<http://zhinku.info/moda/trends/68605>)

Худі (англ. *hood* – каптур) – светр з капюшоном довжиною до середини стегна.

Дівчата, які цінують перш за все комфорт, носять худі з довгими спідницями і високими черевиками, роблячи акцент на багатощаровості.

Інтернет-журнал “Жінки”
(<http://zhinku.info/moda/style/71554>)

Тренчкот, також **тренч** (англ. *trench coat* – траншейне пальто) – плащ з парусини на гудзиках з широким поясом та відкладним коміром.

Осінь неможливо уявити без тренча. Цей предмет гардеробу виглядає неймовірно стильно і здатний перетворити навіть непоказне вбрання на модний і стильний образ.

Інтернет-журнал “Жінки”
(<http://zhinku.info/moda/trends/69980>)

Сліпери (англ. *slippers* – кімнатні туфлі, тапочки) – напівзакриті туфлі на плоскій підшві без застібок, шнурків, але з невеликим язичком на підйомі стопи.

Яскраві сліпери здатні додати пікантності скромному і невибагливому вбранню...

Інтернет-журнал “Жінки”
(<http://zhinku.info/moda/trends/58926>)

Сумка-шопер (англ. *shopper* – покупець) – велика містка сумка.

На зміну містким тоутам і шоперам приходять маленькі витончені сумочки.

Інтернет-журнал “Жінки”
(<http://zhinku.info/moda/trends/66789>)

Індивідуально-авторські неологізми

Аналізуючи різноманітні факти збагачення й оновлення словникового запасу мови, не можна не згадати й про авторські неологізми. Б. Грінченко вважав індивідуальні неологізми органічним джерелом збагачення української, як і будь-якої іншої, мови [Статєєва 1997]. Індивідуальні художньо-стилістичні новації різного типу притаманні більшою чи меншою мірою творчості кожного майстра слова. Зрозуміло, що не всі із уживаних українськими письменниками неологізмів рівноцінні в художньо-естетичному ракурсі, лише якась частка з них стане надбанням загальнонародного словника. Проте “художньостильові неологізми збагачують естетично-образне мислення, відкривають нові бачення рис і властивостей речей, які непомічені залишаються при прямозначному зображенні. Наприклад, в неологізмах *сонцяжсна програма*, *крутоплеча планета*, *сонцеткана душа*, *крутосходи* (Драч), *...кругойдучий берег* (Вирган), *всеїжоїжучий живіт* (Вінграновський) міститься згущення, конденсація характеристик, ознак речей. Такі утворення сприяють асоціативності уявлень, розширюють зображувальні можливості мовних засобів” [Зарицький 2001, с. 63].

МОДУЛЬ 3

АРХАЇЗАЦІЯ ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ

Водночас із поповненням літературної мови новотворами і запозиченими словами відбувається зворотний, проте не менш суттєвий для розвитку національної мови процес архаїзації лексичних одиниць.

Характеризуючи хронологічно марковану лексику, виділяємо ознаки архаїзмів і їх типи. **Перша з ознак – ступінь архаїзації.** Згідно з нею розмежовують 1) **слова, які належать сьогодні до пасивного складу мови, і 2) слова, цілком застарілі (повні архаїзми).**

1. В українській мові до пасивного словникового складу належать слова, які вийшли чи виходять з ужитку, але ще відомі частині мовців, наприклад: *війт* “керівник місцевого (міського чи сільського) управління або самоврядування в середньовічній Німеччині, Литовському князівстві, Польщі та на Україні (в XV – XVIII ст.). *Війт* призначався на 100 і більше селянських волок. Основна його функція була виганяти селян на панщину... // заст. Сільський староста... // У Західній Україні (до 1939 р.) та в Польщі (до 1950 р.) – голова волосної управи...” (СУМ-11, I, с. 670), *жовтеня* “школяр молодшого віку, що готується до вступу в піонери” (СУМ-11, II, с. 540), *держплан* “скорочення: Державний плановий комітет” (СУМ-11, II, с. 251), *жандарм* “особа, що служить у військах жандармерії” (СУМ-11, II, с. 508).

2. Повні архаїзми невживані і незрозумілі без тлумачення словників, які відображають давніші періоди розвитку мови. Наприклад, “Словник староукраїнської мови XIV–XV ст.” (ССМ) репрезентує чимало невідомих нашим сучасникам лексичних одиниць, як-от: *посощина* “поземельна подать від сохи – одиниці вимірювання землі...” (ССМ, II, с. 204), *таркань* “1. той, хто звільнений від оплати мита... 2. дозвіл на звільнення від оплати мита... 3. грамота про звільнення від оплати мита...” (ССМ, II, с. 422).

Друга ознака, що характеризує архаїзацію, – причини, які її зумовлюють. У такому лінгвістичному ракурсі розмежовуються історизми і власне архаїзми.

Історизми

Традиційно історизмами називають слова, уживані для позначення предметів, явищ і понять, які вийшли з ужитку, припинили своє існування у зв'язку з соціально-побутовими і суспільно-політичними змінами. Отож, причини архаїзації цих слів екстралінгвальні.

На сучасному етапі розвитку української мови до історизмів відносимо слова різних тематичних груп, що називають:

– колишні податки і повинності: *дежма* “извѣстная доля урожая, улова и пр., отдаваемая работающими хозяину поля, воды и пр. (отъ молд. “дежма” – десятина)” (СГ, I, с. 366), *урбарія* “денежная повинность, платимая помѣщику” (СГ, IV, с. 350);

– одиниці виміру і ваги: *ділетка* “мѣра хлеба, четверикъ. Вона свої сороківці ділеткою міряє...” (СГ, I, с. 391), *долник* “мѣра жидкости въ двѣ осьмушки” (СГ, I, с. 417), *жидел* “мѣра жидкости въ Галиції” (СГ, I, с. 483), *картопляк* “мѣра картофеля, равна 4 четверикамъ” (СГ, II, с. 223), *мандель* “мѣра при складываніи сноповъ, горстей конопли и пр. въ 15 ...или 50 штукъ” (СГ, II, с. 404), *мурга* “мѣра поверхности: три морга” (СГ, II, с. 455), *четверуха* “мѣра поля: ¼ загона” (СГ, IV, с. 460);

– види зброї: *ганджар* “широкій татарскій кинжаль” (СГ, I, с. 270), *булдимка* “заст. Вид старовинної рушниці” (СУМ, I, с. 253);

– предмети побуту (одягу, взуття та ін.): *лігерка* “родъ верхней мѣщанской женской одежды” (СГ, II, с. 367), *тягеля* “родъ верхней одежды, козацкій полукафтанъ” (СГ, IV, с. 301), *уперечка* “название сорта плахты” (СГ, IV, с. 343), *фарбаниця* “женское платье изъ окрашенной матеріи” (СГ, IV, с. 375); *жовтинці* “сапоги изъ желтаго сафьяна” (СГ, I, с. 489), *убуванці* “ремешки, которыми привязываютъ къ ногѣ ходаки” (СГ, IV, с. 308);

– осіб (за видом діяльності, соціальним станом, родинною спорідненістю та ін.): *датешній* “платящій подать” (СГ, I, с. 359), *двірка* “женщина, служащая у помѣщика, дворовая женщина” (СГ, I, с. 362), *дворський* “дворовой (человѣкъ)” (СГ, I, с. 363), *десятинецъ* “крестьянинъ, обрабатывающій чужую землю по договору отъ десятины” (СГ, I, с. 373), *дігтярчук* “мальчикъ лавочникъ у торговца дегтемъ” (СГ, I, с. 388), *ділій* “выборный отъ общества для совершения раздѣла общественнаго сѣнокоса. На луках діліи ділять траву...” (СГ, I, с. 391), *десятниківна* “дочь десятника” (СГ, I, с. 373),

десятичка “жена десятника” (СГ, I, с. 373), *дигтяренко* “сынъ дегтярника” (СГ, I, с. 388), *дигтярівна* “дочь дегтярника” (СГ, I, с. 388).

Власне архаїзми

Власне архаїзми – це застарілі назви предметів та явищ, витіснені новими, сучасними номенами під впливом інтралінгвальних чинників. Процесу їх виникнення передують ситуація абсолютної синонімії, яка вирішується на користь одного з синонімів, а другий архаїзується і поступово виходить з ужитку. Зокрема, у СГ зафіксовані синонімічні пари *стежка* (СГ, IV, с. 201) і *чапаш* “= Стежка” (СГ, IV, с. 444), *хрусталь* “= Хрущ” (СГ, IV, с. 416) і *хрущ* (СГ, IV, с. 416). У сучасній українській мові з них залишились нормативними лексеми *стежка*, *хрущ*. Надлишковість у мовній системі була представлена широким діапазоном варіантних реалізацій, як-от: *ковдра*, *ковдря* (СГ, II, с. 261), *кодря* (СГ, II, с. 263); *пожега*, *пожежа*, *пожога* (СГ, III, с. 250–251); *хурта*, *хуртеча*, *хуртовина*, *хуртуна* (СГ, IV, с. 420); *рибалка*, *рибак*, *рибалчик*, *рибарчик*, *рибарь*, *риболов*, *риболовець*, *риболович*, *риболовник* (СГ, IV, с. 14–15). Із цього переліку доміантними виявились слова *ковдра*, *пожежа*, *хуртовина*, *рибалка*, *рибак*, *риболов*.

Зазначимо, що під час аналізу архаїзмів об’єктом вивчення виступає не саме лише застаріле слово. Виникає корелятивна пара: архаїзм – трансномінатив. Трансномінатив – це нове слово, яке служить для найменування уже наявних реалій, наприклад: *літавець* (СГ, II, с. 371) – *метеор* (сучасна норма), *манькут* (СГ, II, с. 405) –

лівша, складничок (СГ, IV, с. 136) – портмоне, уймак (СГ, IV, с. 326) – полонений. **Власне архаїзми** у сучасних лексикологічних дослідженнях науковці поділяють на кілька груп:

1. **Власне лексичні архаїзми** – застарілі слова, витіснені з уживання лексичними одиницями з іншим коренем: *гайник* (СГ, I, с. 265) – *лісник* (сучасна норма), *дава* (СГ, I, с. 353) – *дифтерія*, *далекогляд* (СГ, I, с. 356) – *телескоп*, *дарабчик* (СГ, I, с. 358) – *кусочок*, *держачка* (СГ, I, с. 371) – *перила*, *дзиндзоокий* (СГ, I, с. 379) – *короткозорий*, *дзігерай* (СГ, I, с. 379) – *нежить*, *дмухач* (СГ, I, с. 394) – *вітер*, *євірниця* (СГ, I, с. 466) – *порічки*, *жегнання* (СГ, I, с. 478) – *прощання*, *жиця* (СГ, I, с. 486) – *ложка*, *майва* (СГ, II, с. 397) – *прапор*, *трачевня* (СГ, IV, с. 280) – *лісопильня*, *тувальня* (СГ, IV, с. 292) – *рушник*, *турмак* (СГ, IV, с. 297) – *в'язень*, *ужанція* (СГ, IV, с. 321) – *звичай*, *умонятися* (СГ, IV, с. 339) – *втомитися*, *унятливий* (СГ, IV, с. 341) – *уважний*, *урльоп* (СГ, IV, с. 351) – *відпустка*, *утирало* (СГ, IV, с. 363) – *рушник*, *утроні* (СГ, IV, с. 366) – *слідом*, *фіцігорний* (СГ, IV, с. 377) – *кокотливий*, *хвизина* (СГ, IV, с. 392) – *стрічка*, *щотниця* (СГ, IV, с. 529) – *арифметика*.

2. **Лексико-словотвірні архаїзми** – застарілі слова, що відрізняються від сучасних словотвірними елементами: *дариця* (СГ, I, с. 358) – *дарунок* (сучасна норма), *дворян* (СГ, I, с. 363) – *дворянин*, *демократній* (СГ, I, с. 367) – *демократичний*, *деспотство* (СГ, I, с. 372) – *деспотизм*, *дешевня* (СГ, I, с. 373) – *дешевизна*, *ділена* (СГ, I, с. 391) – *поділ*, *днешній* (СГ, I, с. 394) – *сьогоднішній*, *догін* (СГ, I, с. 406) – *погоня*, *електрія* (СГ, I, с. 464) – *електрика*, *єгипетник* (СГ, I, с. 466) – *єгиптянин*, *жадливість* (СГ, I, с. 470) – *жадання*,

жвавота (СГ, I, с. 477) – *жвавість*, *жебранина* (СГ, I, с. 477) – *жебрацтво*, *живіття* (СГ, I, с. 482) – *життя*, *красюк* (СГ, II, с. 301) – *красень*, *літерат* (СГ, II, с. 371) – *літератор*, *угрин* (СГ, IV, с. 316) – *угорець*, *унезабарі* (СГ, IV, с. 340) – *незабаром*, *урядок* (СГ, IV, с. 353) – *порядок*.

3. **Лексико-морфологічні архаїзми** – застарілі слова, що відрізняються від сьогоденних відповідників граматичною формою: *дара* (ж. р.) (СГ, I, с. 357) – *дар* (ч. р.) (сучасна норма), *доган* (ч. р.) (СГ, I, с. 406) – *догана* (ж. р.), *жаліб* (ч. р.) (СГ, I, с. 471) – *жалоба* (ж. р.), *жалля* (с. р.) (СГ, I, с. 473) – *жаль* (ч. р.), *локомотива* (ж. р.) (СГ, II, с. 375) – *локомотив* (ч. р.), *папіра* (ж. р.) (СГ, III, с. 95) – *папір* (ч. р.), *цукерок* (ч. р.) (СГ, IV, с. 436) – *цукерка* (ж. р.), *анекдота* (ж. р.) (РУС-24-33, I, с. 4) – *анекдот* (ч. р.), *жакета* (ж. р.) (РУС-24-33, I, с. 274) – *жакет* (ч. р.). Раніше у таких опозиціях категорія роду інколи виконувала і семантико-диференційну функцію. У СГ представлені слова *діж* “кадка, имѣющая нечетное число клепокъ...” (ч. р.) і *діжа* “1) Квашня, кадка, въ которой приготавлиють тѣсто...” (ж. р.), з яких нормативною залишилась тільки лексема *діжа*. Причину перемоги варіанта *діжа* розкриває ілюстрація до слова: “Купуючи *діжку* лічуть тростки, кажучи на першу: “*діж*”, на другу: “*діжа*”, на третю знову: “*діж*” і так усі переберуть. Як на останню прийдеться сказати: “*діжа*”, то купують, бо хліб добрий буде, а як “*діж*”, то не купують...” (СГ, I, с. 390).

4. **Лексико-фонетичні архаїзми** – застарілі слова, що різняться від сучасних фонетичним вираженням: *грап* (СГ, I, с. 322) – *граф* (сучасна норма), *дерво* (СГ, I, с. 368) – *дерево*, *єнерал* (СГ, I, с. 468) –

генерал, жабоніти (СГ, I, с. 469) – *жебоніти, жадота* (СГ, I, с. 71) – *жадоба, жалноці* (СГ, I, с. 473) – *жалоці, жас* (СГ, I, с. 475) – *жах, марнотравець* (СГ, II, с. 406) – *марнотратець, пашкет* (СГ, III, с. 104) – *паштет, тлунок* (СГ, IV, с. 268) – *шлунок, удака* (СГ, IV, с. 317) – *удача, філозоф* (СГ, IV, с. 376) – *філософ, юлиця* (СГ, IV, с. 531) – *вулиця, цвітець* (РУС-24-33, I, с. 5) – *квітець, паралік* (РУС-24-33, III, с. 163) – *параліч*.

5. **Семантичні архаїзми** – це окремі значення слів, що втратили свою актуальність, самі ж слова функціонують з іншим семантичним наповненням. Наприклад, архаїзувалось значення “поцілунок” (подається у СУМі-11 з ремаркою *заст.*) слова *безе*, що вживається сьогодні зі значенням “легке тістечко із збитих та запечених яєчних білків із цукром” (СУМ-11, I, с. 127).

Відображення процесу архаїзації в словниках

У лексикографічних кодексах архаїзація словникового складу відображена трьома способами:

- 1) введенням обмежувальних стилістичних позначок,
- 2) коментарем у словниковій дефініції,
- 3) аутуванням (вилученням) із реєстрів кодифікаційних праць застарілих мовних одиниць.

1. **Уведення обмежувальних стилістичних позначок.** Зазвичай часовою характеристикою супроводжуються мовні одиниці, що вже вийшли або виходять із живої сучасної мови. Така інформація експлікована розгорнутою шкалою стилістичних параметрів:

• *істор.* (сфера вживання слова – історія): *гайдук* “1. У XV–XIX ст. у південних слов’ян – повстанець-партизан, що боровся проти турецького панування... 2. Солдат придворної охорони. 3. Виїзний лакей, слуга в багатому поміщицькому домі; слуга... 4. Народний танець...” (СУМ-11, II, с. 16), *дейнека* “у другій половині XVII ст. – селянин, озброєний дрючком, довбнею, рогатиною або іншим народним знаряддям, що брав участь у повстанні на Лівобережній Україні” (СУМ-11, II, с. 232), *кіраса* “1. Металевий панцир на груди й спину для захисту від холодної та вогнепальної зброї... 2. У західноєвропейських і російській (до 1917 р.) арміях – частина парадного одягу деяких гвардійських кавалерійських полків” (СУМ-11, IV, с. 168);

• *істор., розм.* (сфера вживання – історія, слово розмовного характеру, вживане переважно в усній мові) – *дворак* “селянин, що працює у панському дворі...” (СУМ-11, II, с. 224);

• *застар.* (застаріле слово): *десятчаний* “зробл. з полотна, тканого в десять пасом” (СУМ-11, II, с. 257), *дільчий* “який ділить, розділяє що-небудь” (СУМ-11, II, с. 306), *добичник* “розбійник, грабіжник” (СУМ-11, II, с. 319), *дюк* “герцог” (СУМ-11, II, с. 449), *каламайка* “цупка, густа льняна тканина” (СУМ-11, IV, с. 74), *каламар* “1. Чорнильниця... 2. Невеличка пляшка... 3. *перен., зневажл.* Дрібний канцелярський службовець; писака...” (СУМ-11, IV, с. 74), *карабеля* “крива шабля” (СУМ-11, IV, с. 99), *кликун* “той, хто прилюдно оголошував що-небудь” (СУМ-11, IV, с. 182), *кожум’яка* “майстер, що виробляв сирицю; мнець” (СУМ-11, IV, с. 208), *комонник* “вершник” (СУМ-11, IV, с. 248), *ліхтарник*

“1. Робітник, який обслуговував вуличні ліхтарі... 2. Той, хто розносив ліхтарі в шахтах” (СУМ-11, IV, с. 532), *уланка* “особливий мундир та головний убір в уланів” (СУМ-11, X, с. 428);

- *розм., заст.* (розмовне слово, застаріле слово): *двоверстка* “географічна карта, зроблена в масштабі двох верст у дюймі” (СУМ-11, II, с. 220), *жантильний* “манірний, кокетний” (СУМ-11, II, с. 508);

- *книжн., заст.* (книжне слово, застаріле слово) – *начертати* “рос. *начертать*” (РУС-68, II, с. 104), *юдоль* “місце, де страждають, мучаться, терплять нестатки... // Злигодні, турботи, смуток і т. ін. ...” (СУМ-11, XI, с. 612);

- *заст., поет.* (застаріле слово, поетичне слово) – *чертог* “розкішна, велична будівля, палац; палата (в палаці, замку)” (СУМ-11, XI, с. 313).

2. Коментарі у тлумачній частині статті вказують на часову віднесеність слів – певний період побутування реалії, явища, як-от: *кіш* “1. У Київській Русі в XI – XIII ст. і на Україні в XIV–XVIII ст. – військовий табір, обоз...” (СУМ-11, IV, с. 171), *компанієць* “на Україні в XVII – XVIII ст. – козак легкокінного гетьманського полку” (СУМ, IV, с. 248), *драгун* “у царській і деяких іноземних арміях – воїн кавалерійських частин, що первісно вели бій в пішому і кінному строю” (СУМ-11, II, с. 404), *камер-юнкер* “у дореволюційній Росії та в деяких монархічних державах – нижчий придворний чин, а також особа, що має цей чин” (СУМ-11, IV, с. 83), *корчага* “у Київській Русі – велика глиняна посудина з вузькою шийкою для зберігання зерна або рідини” (СУМ-11, IV, с. 302).

3. **Вилучена зі словників лексика.** Порівняння реєстрів словників різних періодів розвитку мови засвідчує постійне вилучення із нормативних списків значної кількості застарілих слів. Лексеми, які вийшли з ужитку (архаїзми та історизми) і яких немає у сучасних словниках, називають **елімінантами (лексичними втратами)**. До цього розряду словникового складу належать лексичні одиниці багатьох **тематичних множин**:

- лексеми на позначення певних приміщень: *гірниця* “1) Комната (рѣдкое). У городі Килиї татарин сидить бородатий, по гірницях похожає... 2) Чердакъ на домѣ или какомъ-нибудь строеніи” (СГ, I, с. 286), *єлівник* “хлѣвъ, помѣщеніе для молодого и недойнаго рогатаго скота” (СГ, I, с. 468), *жаківка* “помѣщеніе для церковныхъ пѣвчихъ” (СГ, I, с. 471), *цюпа* “темный подвалъ, тѣсная темная комната, каземать” (СГ, IV, с. 439), *шура* “сарай, навѣсь” (СГ, IV, с. 519), *каретня* “заст. Приміщення для карет” (СУМ, IV, с. 105);

- різних реалій домашнього вжитку: *відник* “сосудъ (кадка и пр.), въ которомъ держать воду” (СГ, I, с. 221), *дармой* “рѣшето съ большими отверстиями” (СГ, I, с. 358), *літря* “переносная лѣстница обыкновенная” (СГ, II, с. 372), *митель* “теплая вода для мытья головы” (СГ, II, с. 372), *чувал* “большой мѣшокъ” (СГ, IV, с. 474);

- одягу, його частин: *менкет* “манжета. Сборки на рукавахъ женской сорочки у кисти руки” (СГ, II, с. 417), *мешини* “кожаные штаны изъ **кожуха**, шерстью внутрь (у пастуховъ и табунщиковъ)” (СГ, II, с. 421), *фелега* “рваный сердак, вообще изорванная штука одежды” (СГ, IV, с. 376), *фенделенка* “изорванное, въ лохмотьяхъ платье” (СГ, IV, с. 376), *цундравка* “старая изорванная или въ

заплатахъ рубаха” (СГ, IV, с. 436), *чамара* “верхняя одежда галицкаго мѣщанина, то-же, что и **капота** у него-же, но болѣе украшенная тесьмою и кистями и застегивающаяся висячими петлями” (СГ, IV, с. 444), *чимбарка* “родъ верхней одежды у мѣщанъ. *А міщанство! У них своя одежда... чимбарка суконна...*” (СГ, IV, с. 462);

- головних уборів: *гальонки* “головной дѣвичій уборъ изъ парчевой ленты” (СГ, I, с. 269), *калап* “черная шляпа съ низкимъ круглымъ верхомъ и широкими полями, загнутыми внизъ” (СГ, II, с. 209), *хомівка* “женскій головной уборъ” (СГ, IV, с. 409), *чулко* “головной уборъ засватанной дѣвушки: картонный обручъ, обвитый лентами, сзади также виситъ пучекъ лентъ” (СГ, IV, с. 477);

- тканин: *матербас* “пестрядь (матерія)” (СГ, II, с. 409), *димка* “2. *заст.* Товста бавовняна тканина, перев. смугаста” (СУМ, II, с. 278);

- взуття: *вироб’яки* “родъ кожаныхъ лаптей” (СГ, I, с. 183), *кожанецъ* “башмакъ, сдѣланный изъ цѣльнаго куска кожи...” (СГ, II, с. 263), *кондури* “родъ сапогъ у жителей Покутья галицкаго” (СГ, II, с. 277), *чижмак* “сапогъ” (СГ, IV, с. 461), *чувак* “мягкіе башмаки у горцевъ” (СГ, IV, с. 474);

- продуктів харчування: *адзимка* “родъ хлѣба изъ неквашеннаго тѣста” (СГ, I, с. 4), *гусянка* “сладкое молоко, сваренное, а потомъ окисшее...” (СГ, I, с. 342), *дзьобавка* “родъ каши изъ пшеницы, которую ѣдятъ съ медомъ, сахаромъ” (СГ, I, с. 380), *дивень* “хлѣбъ въ видѣ толстаго кольца; его пекутъ на свадьбу для невесты, которая должна сквозь него посмотреть на гостей” (СГ, I, с. 381–382), *матаржин* “родъ хлѣба изъ кукурузной муки съ зеленью” (СГ, II,

с. 409), *таратура* “родъ постнаго кушанья изъ вареной свеклы, соленыхъ огурцовъ, хрѣну и луку съ постнымъ масломъ” (СГ, IV, с. 247), *повидляник* “рос. *пастила*” (РУС-24-33, III, с. 166);

• музичних інструментів, танців: *ветеря* “родъ танца” (СГ, I, с. 130), *жоломія* “свирѣль” (СГ, I, с. 490), *ліпсі* “парний танець вільної композиції, який виконується в м’якій, але ритмічно загостреній манері” (СУМ, XI, с. 692);

• захворювань: *блинда* “сильная накожная сыпь” (СГ, I, с. 74), *охват* “болѣзнь: стрѣльба въ поясницѣ” (СГ, III, с. 78), *тетюха* “лихорадка” (СГ, IV, с. 259), *трусниця* “лихорадка” (СГ, IV, с. 290), *шухля* “лихорадка” (СГ, IV, с. 520);

• різних почуттів і стану людини: *фасія* “гнѣвъ” (СГ, IV, с. 375), *фасола* “печаль, кручина” (СГ, IV, с. 375), *фрасунок* “печаль, забота, безпокойство” (СГ, IV, с. 379), *подивління* “рос. *изумление*” (РУС-24-33, II, с. 174);

• певних місць: *бакай* “1) Глубокая яма въ рѣкѣ, прудѣ... 2) Грязный, наполненный водою ухабъ на дорогѣ, выбоина, ложбина, посрединѣ которой лужа” (СГ, I, с. 22), *голиця* “1) Чистое поле, прочищенное отъ деревьевъ мѣсто” (СГ, I, с. 300), *гружавина* “топкое мѣсто, трясина” (СГ, I, с. 332), *жежель* “мѣсто, открытое для вѣтра” (СГ, I, с. 478), *ковбирь* “мѣсто на рѣкѣ глубокое, съ тихой водой” (СГ, II, с. 261), *мишар* “мѣсто, заросшее сорной травой” (СГ, II, с. 429), *теревівя* “мѣсто, очищенное отъ зарослей” (СГ, IV, с. 456), *топило* “мѣсто, куда стекаетъ весенняя вода и гдѣ она застаивается” (СГ, IV, с. 273), *угрівок* “мѣсто, гдѣ солнце грѣеть”

(СГ, IV, с. 316), *узгряниччя* “пограничье, мѣсто вдоль границы” (СГ, IV, с. 324), *узміжок* “окраина межи” (СГ, IV, с. 324), *узъмїнь* “самое глубокое мѣсто въ рѣкѣ съ быстрымъ теченіемъ, не замерзающимъ зимой” (СГ, IV, с. 325), *урма* “мѣсто, по которому гоняють скоть, покрытое слѣдами его ногъ; дорога, протоптанная скотомъ” (СГ, IV, с. 351), *чисташ* “мѣсто, очищенное отъ лѣса” (СГ, IV, с. 464);

- природних явищ: *мускота* “слякоть” (СГ, II, с. 456), *охиза* “мокрая вьюга, мятель” (СГ, III, с. 79), *фаля* “вѣтеръ съ дождемъ” (СГ, IV, с. 374), *ферфела* “мятель” (СГ, IV, с. 376), *фльора* “сильно ненастная дождливая погода” (СГ, IV, с. 378), *флюта* “мокрый снѣгъ” (СГ, IV, с. 378), *фукавица* “мятель” (СГ, IV, с. 379), *хвижа* “вьюга, мятель” (СГ, IV, с. 392), *хвища* “сильный холодный дождь или снѣгъ съ вѣтромъ” (СГ, IV, с. 393), *хвірза* “вьюга” (СГ, IV, с. 393), *чичмаря* “мелкій дождикъ” (СГ, IV, с. 465);

- часових проміжків: *жилник* “первый понедѣльникъ великаго поста” (СГ, IV, с. 484), *кивень* “мѣсяць іюль, когда лошади мотають головою отъ укуса насѣкомыхъ” (СГ, II, с. 236), *узимки* “первые дни зимняго времени” (СГ, IV, с. 324), *устанок* “время вставанія” (СГ, IV, с. 358), *седмиця* “заст. Тиждень” (СУМ-11, IX, с. 109).

Широко представлені лексичні втрати у багаточисленній множині назв осіб, яка з-поміж інших множин лексико-семантичної системи української мови вирізняється великою мобільністю. Елімінанти можна розподілити на підмножини за різними диференційними параметрами, а саме:

- назви осіб за видом діяльності, родом занять: *гарник* “работникъ при возахъ” (СГ, I, с. 275), *дергар* “канатчикъ,

занимаючийся плетінемъ канатовъ, шлей изъ пеньки” (СГ, I, с. 368), *джуфо* “парень, хорошо играючий на губахъ” (СГ, I, с. 377), *дзвінник* “колокольный мастеръ” (СГ, I, с. 377), *димкар* “выбойщикъ, набиваючий выбойку” (СГ, I, с. 384), *доброграй* “хороший музыкантъ” (СГ, I, с. 399), *ляшильник* “человѣкъ, дѣлаючий знаки на полѣ, чтобы не было обстѣвокъ” (СГ, II, с. 394), *масляр* “продавецъ масла” (СГ, IV, с. 408), *мотузарь* “веревочникъ, дѣлаючий веревки, бечевки” (СГ, II, с. 449), *тяжкороб* “исполняючий тяжелые работы” (СГ, IV, с. 302), *флисник* “плотовщикъ” (СГ, IV, с. 378), *чапак* “надсмотрщикъ за косарями” (СГ, IV, с. 444), *дневникар* “рос. журналист” (РУС-24-33, I, с. 290), *мальовник* “рос. живописецъ” (РУС-24-33, I, с. 283);

• назви осіб за майновим станом: *добродбай* “стяжатель имущества” (СГ, I, с. 399), *жилляр* “крестьянинъ земледѣлецъ, не имеючий земли, бобыль” (СГ, I, с. 484), *латунник* “бѣдный поселянинъ” (СГ, II, с. 384), *тіснак* “бѣднякъ” (СГ, IV, с. 266), *торбей* “нищій” (СГ, IV, с. 275), *худак* “бѣдный, неимущій человѣкъ” (СГ, IV, с. 418), *цундрій* “оборвышь, крайній бѣднякъ” (СГ, IV, с. 436);

• назви осіб, пов’язані з військовою службою: *гармиза* “гарнизонный солдатъ” (СГ, I, с. 274); *гвардійонецъ* “гвардеець” (СГ, I, с. 277), *гранатирь* “гренадеръ” (СГ, I, с. 321);

• назви осіб за етнічною ознакою: *таліян* “итальянецъ” (СГ, IV, с. 245), *япон* “японецъ” (СГ, IV, с. 541), *ізраїліт* “рос. израильтянинъ” (РУС-24-33, II, с. 171);

• назви осіб за місцем проживання: *бездомок* “бобыль, безпріютный человекъ” (СГ, I, с. 40), *тогобочанин* “живущій на той сторонѣ рѣки” (СГ, IV, с. 271), *тутарь* “здѣшний, мѣстный житель” (СГ, IV, с. 298), *узгряничанин* “жительствующій около границы” (СГ, IV, с. 323);

• назви осіб за місцем у сім’ї, роді: *братанич* “племянникъ (сынъ брата)” (СГ, I, с. 93), *братителі* “двоюродные братья и сестры” (СГ, I, с. 94), *мачухівна* “дочь мачехи, сестра по отцу, но не по матери” (СГ, II, с. 413), *мачушенко* “сынъ мачехи, братъ по отцу, но не по матери” (СГ, II, с. 413), *щадок* “потомокъ” (СГ, IV, с. 523), *перворідень* “рос. первенецъ” (РУС-24-33, III, с. 171), *сестринич*, *сестринець*, *сестрич*, *сестрінок* “рос. племянник (по сестре)” (РУС-24-33, III, с. 234);

• назви осіб за зовнішнім виглядом: *банькач* “человекъ, имѣющій глаза навывкатѣ, пучеглазый” (СГ, I, с. 27), *бардадим* “крупной комплекціи человекъ, верзило” (СГ, I, с. 29), *бреус* “человекъ большого роста и неуклюжий, неповоротливый” (СГ, I, с. 96), *дебелень* “крѣпкаго сложенія здоровякъ” (СГ, I, с. 364), *дзюба* “дѣвушка съ лицомъ, изрытымъ оспой” (СГ, I, с. 382), *довгаль* “1) высокий и худой человекъ...” (СГ, I, с. 401), *єрепуд* “малорослый, но тяжелый человекъ” (СГ, I, с. 468), *жмурко* “человекъ, постоянно щурящій глаза” (СГ, I, с. 488), *левенець* “молодецъ, рослый парень” (СГ, II, с. 350), *магляза* “имѣющій, имѣющая запачканное лицо” (СГ, II, с. 397), *мазлюка* “некрасивый человекъ” (СГ, II, с. 397), *уродай* “красавецъ” (СГ, IV, с. 352), *уродниця* “красавица” (СГ, IV, с. 352);

• назви осіб за вдачею і характером, способом поведінки: *безецник* “безстыдникъ” (СГ, I, с. 40), *гарука* “сварливый человекъ” (СГ, I, с. 275), *добротворець* “благодѣтель” (СГ, I, с. 399), *довгочхун* “долго чихающий” (СГ, I, с. 402), *лега* “лежебокъ” (СГ, II, с. 350), *ледака* “1) Лѣнтяй. 2) Негодникъ, безпутникъ” (СГ, II, с. 351), *масалига* “мотъ, плуть” (СГ, II, с. 407), *моторун* “дѣятельный, проворный человекъ” (СГ, II, с. 449), *нищак* “низкій душою человекъ; низкопоклонный льстець” (СГ, II, с. 564), *нишкавка* “проныра, пролаза” (СГ, II, с. 565), *роздайко* “щедрый, много раздающий” (СГ, IV, с. 41), *скубрій* “взяточникъ, любящий содрать” (СГ, IV, с. 41), *тесака* “рубака, забіяка, драчунъ” (СГ, IV, с. 258), *троюда* “забіяка” (СГ, IV, с. 288), *тягака* “бродяга” (СГ, IV, с. 300), *увера* “упрямый человекъ” (СГ, IV, с. 309), *фаріон* “интриганъ” (СГ, IV, с. 375), *фінда* “вѣтренная, легкомысленная дѣвушка” (СГ, IV, с. 377), *футькало* “вспыльчивый человекъ” (СГ, IV, с. 381), *хананок* “баловень” (СГ, IV, с. 385), *шалиган* “плутишка, мошенникъ” (СГ, IV, с. 485);

• назви осіб за інтелектуальними здібностями: *бортуля* “глупая женщина” (СГ, I, с. 89), *довбняк* “болванъ, глупый, какъ довбня” (СГ, I, с. 401);

• назви осіб за мовленнєвими особливостями: *балакайло* “болтунъ, говорунъ, пустомеля” (СГ, I, с. 23), *гаркавка* “картавая женщина” (СГ, I, с. 274), *дадакач* “болтунъ” (СГ, I, с. 456), *дробитько* “говорящий скоро і невнятно” (СГ, I, с. 446), *лепетень* “болтунъ” (СГ, II, с. 355), *лепетиця* “болтунья” (СГ, II, с. 355), *марномовець* “пустословъ” (СГ, II, с. 406), *мимрій* “бормотунъ, невнятно говорящий” (СГ, II, с. 425), *недомова* “неумѣющей говорить,

косноязычний, заика” (СГ, II, с. 545), *флявора* “женщина, говорящая неприличные слова” (СГ, IV, с. 378), *харамаркач* “невнятно произносящий, косноязычный” (СГ, IV, с. 387), *цвентюх* “болтунъ” (СГ, IV, с. 424);

• назви осіб за особливостями споживання їжі: *жвакун* “чавкаючий, чавкунъ” (СГ, I, с. 477), *жентичник* “употребляющий въ пищу сыворотку” (СГ, I, с. 479), *жеретій* “обжора, ненасытный” (СГ, I, с. 480), *жимоїдник* “обжора” (СГ, I, с. 484), *хавдій* “обжора” (СГ, IV, с. 382), *халасун* “лакомка, обжора” (СГ, IV, с. 384).

Припинили функціонування в українській літературній мові і вилучені із реєстрів сучасних словників **лексичні одиниці різної частиномовної належності**:

• іменники: *гайдабура* “разбойникъ” (СГ, I, с. 265), *давучка* “терпкій фруктъ” (СГ, I, с. 356), *дивація* “удивленіе, диковина” (СГ, I, с. 381), *жабарь* “лужа или болото, гдѣ водится много лягушекъ” (СГ, I, с. 467), *жбирь* “1) Нанось въ рѣкѣ, мель... 2) Сѣнокось, порослій кочками и кустами” (СГ, I, с. 476), *животвір* “живая природа, все имѣющее жизнь” (СГ, I, с. 482), *надіб'я* “вещи, имущество” (СГ, II, с. 482), *требіж* “отбросы, мясо негодное въ пищу для людей” (СГ, IV, с. 280), *уважка* “уступка при покупкѣ” (СГ, IV, с. 309), *уза* “жирный налетъ на водѣ” (СГ, IV, с. 323), *фабуры* “бакенбарды” (СГ, IV, с. 374), *узюмок* “рос. изюмина” (РУС-24-33, II, с. 177), *поляка* “рос. паника” (РУС-24-33, III, с. 161);

• прикметники: *доїжний* “сытний” (СГ, I, с. 411), *жировитий* “прожорливый” (СГ, I, с. 485), *жихлий* “подобный, похожий” (СГ, I, с. 486), *легавий* “лѣнивый, уклоняющийся отъ работы” (СГ, II, с. 351),

укий “ученый, выученный, обученный” (СГ, IV, с. 327), унимливий “робкій, застѣнчивый, стыдливый” (СГ, IV, с. 327), ухитний “охочій, желающій” (СГ, IV, с. 368), фафравий “невнятно говорящій” (СГ, IV, с. 376), форкотливий “болтливый” (СГ, IV, с. 378);

- дієслова: вибанітувати “выбранить. Вибанітував на всі боки” (СГ, I, с. 144), викувати “харчевать, кормить, угощать. Виктує свої гості” (СГ, I, с. 165–166), деменути “толкнуть” (СГ, I, с. 367), демнати “приглашать къ угощенію” (СГ, I, с. 367), жакувати “грабить, расхищать” (СГ, I, с. 471), жсринджатися “ссориться” (СГ, I, с. 477), жиллярити “жить въ чужомъ домѣ” (СГ, I, с. 484), тачати “катать (бѣлье)... На Дунаю прана, на шнурах вішана, на магли тачана...” (СГ, IV, с. 250), трефити “заплетать мелко волоса, чтобы были кудри” (СГ, IV, с. 282), турувати “1) Соображать, думать... 2) Говорить вздор” (СГ, IV, с. 297), удолити “плохо сдѣлать” (СГ, IV, с. 320), узоряти “свѣтать” (СГ, IV, с. 324), укарамишити “стащить” (СГ, IV, с. 26), уморхати “утомить, сильно изморить” (СГ, IV, с. 339), унатуритися “развиться физически” (СГ, IV, с. 340), унигати “заморить, утомить” (СГ, IV, с. 340), утемніти “ослѣпнуть” (СГ, IV, с. 362), фолькотіти “неясно говорить, шепелявить” (СГ, IV, с. 378), фуніти “выдыхаться, терять запахъ; блекнуть, увядать” (СГ, IV, с. 380), видавцювати “рос. издательствовать” (РУС-24-33, II, с. 158), обаговкувати “рос. обаукивать” (РУС-24-33, III, с. 2);

- займенники: даєден “ктонибудь” (СГ, I, с. 356), дащо “чтонибудь, скольконибудь” (СГ, I, с. 360);

- прислівники: гурака “поднявъ руки вверхъ (ловить, напр. мячъ, брошенный вертикально вверхъ). Гурака хватає гилку...” (СГ, I,

с. 340), *даві* “сегодня утромъ” (СГ, I, с. 355), *десбіч* “по правую сторону” (СГ, I, с. 372), *дїправди* “въ самомъ дѣлѣ” (СГ, I, с. 392), *довадно* “досадно, тошно” (СГ, I, с. 400), *живко* “живо, проворно, быстро” (СГ, I, с. 482), *живопихом* “сильно спѣша, насильно” (СГ, I, с. 482), *торонко* “много, густо, часто, урожайно” (СГ, IV, с. 276), *удармицю* “напрасно” (СГ, IV, с. 317), *узабоч* “въ сторонѣ” (СГ, IV, с. 323), *узаміт* “сплошь, безъ исключенія” (СГ, IV, с. 323), *уздрячку* “въ глаза” (СГ, IV, с. 324), *укуро* “трудно, тяжело” (СГ, IV, с. 332), *утеком* “убѣгая, на утекъ, бѣгомъ” (СГ, IV, с. 362), *уцілок* “цѣликомъ” (СГ, IV, с. 369), *обрідь* “рос. *изредка*” (РУС-24-33, II, с. 172), *первітно* “рос. *первоначально*” (РУС-24-33, III, с. 172), *виємно* “заст. *Винятково*” (СУМ, I, с. 394), *далій* “діал. *Далі...*” (СУМ, II, с. 209);

- прийменники: *діля* “= *Для*” (СГ, I, с. 391), *дле* “= *Біля*” (СГ, I, с. 393);

- сполучники: *лем* “1) Но... 2) Лишь только... 3) Какъ вставка въ рѣчь: *вотъ, вѣдь, же*” (СГ, II, с. 354), *оже* “= *Отже*” (СГ, III, с. 75), *дак* “діал. *Так*” (СУМ-11, II, с. 206).

Загалом процес архаїзації лексичних одиниць неоднаковою мірою відбився на долі охоплених ним слів. Одні з них дійсно цілком вийшли з мови, інші ще можна знайти в літературі. Історизми в текстах виконують власне номінативну функцію, яка поєднується зі стилістичною; архаїзми використовуються зі стилістичною метою для створення історичного мовного колориту. Частина застарілої

лексики слугувала творенню прізвищ, як-от: *Бреус, Дзюба, Левенець, Лега, Фаріон*.

Порівняно з кількістю неолексем, що надходять до літературного словника, процес архаїзації охоплює значно менше слів. За даними М. Пилинського, до СУМа-11 не було включено приблизно 25 тисяч слів, вміщених у СГ; загальна кількість слів, наявних у СУМі-11, але відсутніх у СГ, сягає 80–85 тисяч, тобто перевищує цілий його реєстр (що налічує до 75 тисяч слів). Такі цифрові показники вчений наводить на підставі середньоарифметичних підрахунків [Пилинський 1976, с. 264–265].

Загалом безперервна динаміка лексичних норм засвідчує можливість і необхідність регулювання розвитку української літературної мови; підтверджує доцільність своєчасного й адекватного нормативного втручання до кодифікаційних канонів, щоб лексикографічні приписи не стали гальмом для живомовної стихії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зарицький М. С. Стилїстика сучасної української мови: навчальний посїбник. Київ: Парламентське вид-во, 2001. 156 с.
2. Караванський С. Секрети української мови: науково-популярна розвідка з додатком словничків репресованої та занедбаної української лексики. Київ: УКСП “Кобза”, 1994. 152 с.
3. Ковалїв П. Чистота і правильність української лїтературної мови. Мюнхен: Рїдне слово, 1946. 35 с.
4. Кочан І. Слова з компонентом *кин** у сучасній українській мові // Вісник Львівського університету: Серія філологічна. 2000. Вип. 29. С. 247–253.
5. Паламарчук Л. С. Словник української мови // Українська мова. Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (спївголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. С. 564–565.
6. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. Київ: Наук. думка, 1976. 288 с.
7. Сербенська О. А., Волощак М. Й. Актуальне інтерв’ю з мовознавцем: 140 запитань і відповідей. Київ: Вид. центр “Просвіта”, 2001. 204 с.
8. Сїмонок В. П. Мовна картина свїту. Взаємодїя мов. Харків: Основа, 1998. 169 с.
9. Статєєва В. І. Українські письменники про проблеми лїтературної мови та мовознавства кїнця ХІХ – початку ХХ ст. (На матеріалах

спадщини М. Коцюбинського, Лесі Українки, Б. Грінченка та ін.).
Ужгород, 1997. 408 с.

10. Стишов О. Лексичні інновації з погляду нормативності (на матеріалі підстилю ЗМІ 90-х років ХХ століття) // Українська мова: з минулого в майбутнє: матеріали наукової конференції. Київ, 1998. С. 172–176.
11. Федорець С. А. Мовні новоутворення: запозичення чи засмічення? // Лінгвістичні дослідження: зб. наук. пр. / за заг. ред. Л. А. Лисиченко. Харків, 2000. Вип. 5. С. 104–106.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Білецький А. О. Про мову і мовознавство. Київ: АртЕк, 1997. 224 с.
2. Клименко Н. Ф., Карпіловська Є. А., Кислюк Л. П. Динамічні процеси в сучасному українському лексиконі. Київ: Вид. Дім Дмитра Бураго, 2008. 335 с.
3. Кульчицька Т. Українська лексикографія ХІІІ–ХХ ст.: бібліографічний покажчик. Львів, 1999. 359 с.
4. Лисиченко Л. А. Лексико-семантична система української мови. Харків: ХДПУ, 1997. 131 с.
5. Мазурик Д. Сучасні тенденції в оновленні лексики української літературної мови // Вісник Львівського університету: Серія філологічна. 2000. Вип. 29. С. 177–182.
6. Матвіяс І. Г. Українська літературна мова і територіальні діалекти в їх взаємодії на різних історичних етапах // Українська

- літературна мова в її взаємодії з територіальними діалектами. Київ: Наук. думка, 1977. С. 49–78.
7. Москаленко А. А. Українська лексика першої половини XIX ст. Одеса, 1969. 92 с.
 8. Муромцева О. Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині XIX – на початку XX століття. Харків: Вид-во при ХДУ “Вища школа”, 1985. 152 с.
 9. Навальна М. І. Динаміка лексикону української періодики початку XXI ст. Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. 328 с.
 10. Німчук В. В. Давньоруська спадщина в лексиці української мови. Київ: Наук. думка, 1992. 412 с.
 11. Пилинський М. М. Мовна норма і стиль. Київ: Наук. думка, 1976. 288 с.
 12. Полюга Л. М. Українська абстрактна лексика XIV – першої половини XVII ст. Київ: Наук. думка, 1991. 238 с.
 13. Сімонок В. П. Мовна картина світу. Взаємодія мов. Харків: Основа, 1998. 169 с.
 14. Степаненко М. Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон: монографія. Харків: Видавець Іванченко І. С., 2017. 616 с.
 15. Стишов О. А. Українська лексика кінця XX століття (на матеріалі мови засобів масової інформації). Київ: Вид. центр КНЛУ, 2003. 388 с.
 16. Струганець Л. В. Динаміка лексичних норм української літературної мови XX століття. Тернопіль: Астон, 2002. 352 с.

17. Сучасна українська літературна мова: підручник / А. П. Грищенко, Л. І. Мацько, М. Я. Плющ та ін.; за ред. А. П. Грищенка. 2-ге вид., перероб. і допов. Київ: Вища школа, 1997. 493 с.
18. Тараненко О. О. Архаїзм // Українська мова. Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. С. 33.
19. Тараненко О. О. Застарілі слова // Українська мова. Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. С. 180–181.
20. Тараненко О. О. Лексема // Українська мова. Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. С. 271.
21. Тараненко О. О. Лексикологія // Українська мова. Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. С. 281–282.
22. Тараненко О. О. Неологізм // Українська мова. Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. С. 377.
23. Тараненко О. О. Новий словник української мови (концепція і принципи укладання словника). Київ, Кам'янець-Подільський, 1996. 170 с.
24. Тараненко О. О. Полісемія // Українська мова. Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови),

М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. С. 465–466.

25. Ткаченко О. Б. Запозичені слова // Українська мова. Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. С. 179.

26. Ткаченко О. Б. Іншомовні слова // Українська мова. Енциклопедія / редкол.: В. М. Русанівський, О. О. Тараненко (співголови), М. П. Зяблюк та ін. Київ: Українська енциклопедія, 2000. С. 213–214.

27. Ужченко В. Д., Ужченко Д. В. Фразеологія сучасної української мови: навч. посіб. Київ: Знання, 2007. 494 с.

28. Яворська Г. М. Прескриптивна лінгвістика як дискурс: Мова, культура, влада. Київ, 2000. 288 с.

СЛОВНИКИ

1. Бирик С. П., Єрмоленко С. Я., Пустовіт Л. О. Словник епітетів української мови / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Довіра, 1998. 431 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ; Ірпінь: ВТФ “Перун”, 2005. 728 с.

3. Віняр Г. М., Шпачук Л. Р. Словник новотворів української мови кінця ХХ століття. Кривий Ріг, 2002. Вип. 2. 180 с.

4. Головащук С. І. Українське літературне слововживання: словник-довідник. Київ: Вища школа, 1995. 319 с.

5. Єрмоленко С. Я., Бирик С. П., Тодор О. Г. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. 224 с.
6. Караванський С. Практичний словник синонімів української. Київ: Кобза, 1993. 472 с.
7. Карп'юк М. Д. Словник дієслівних інновацій. Переяслав-Хмельницький, 1996. Т. 1. 207 с.
8. Колоїз Ж. В. Тлумачно-словотвірний словник okazіоналізмів. Кривий Ріг: ТОВ "ЯВВА", 2003. 168 с.
9. Коломієць М. П., Регушевський Є. С. Словник фразеологічних синонімів. Київ: Рад. школа, 1989. 200 с.
10. Мазурик Д. Нове в українській лексиці. Словник-довідник. Львів: Світ, 2002. 130 с.
11. Нелюба А., Нелюба С. Лексико-словотвірні інновації (2004–2006): словник. Харків: Майдан, 2007. 144 с.
12. Полюга Л. М. Словник антонімів. Київ: Рад. школа, 1987. 173 с.
13. Російсько-український словник / відп. ред. П. Мусяца. Київ: Видавництво АН УРСР, 1937. 890 с.
14. Російсько-український словник / гол. ред. М. Я. Калинович. Київ: Видавництво АН УРСР, 1955 (видання 1948 року, випр. і доп.). 804 с.
15. Російсько-український словник. Т. 1–3. Київ, 1924–1933.
16. Російсько-український словник. Т. 1–3. Київ: Видавництво АН УРСР, 1968.
17. Словарь української мови / за ред. Б. Грінченка. Т. 1–4. Київ: Довіра – Рідна мова, 1996.

18. Словник іншомовних слів / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. Київ: Довіра, 2000. 1018 с.
19. Словник іншомовних слів / уклад. С. М. Морозов, Л. М. Шкарапута. Київ: Наук. думка, 2000. 680 с.
20. Словник міжчастиномовних омонімів сучасної української мови / Н. Глібчук, У. Добосевич. Львів: Априорі, 2016. 640 с.
21. Словник синонімів української мови: у 2-х т. / А. А. Бурячок, Г. М. Гнатюк, С. І. Головащук та ін. Київ: Наук. думка, 1999–2000.
22. Словник староукраїнської мови XIV–XV ст. Т. 1–2. Київ: Наук. думка, 1977–1978.
23. Словник труднощів української мови / Д. Г. Гринчишин, А. О. Капелюшний, О. М. Пазяк та ін.; за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Рад. школа, 1989. 336 с.
24. Словник української мови / відп. ред. В. В. Жайворонок; НАН України. Вид. друге. Київ: Видавничий центр “Просвіта”, 2016. 1320 с.
25. Словник української мови: в 11-ти т. / І. К. Білодід (гол. ред.) та ін. Київ: Наук. думка, 1970–1980.
26. Словник української мови: у 20-ти т. / гол. наук. ред. В. М. Русанівський; наук. керівник проекту В. А. Широков. Київ: Наук. думка, 2010–2017. Т. 1–7.
27. Словник-довідник з культури української мови / Д. Гринчишин, А. Капелюшний, О. Сербенська, Терлак. Київ: Знання, 2004. 367 с.
28. Ставицька Л. О. Короткий словник жаргонної лексики української мови. Київ: Критика, 2003. 335 с.

29. Туровська Л. В., Василькова Л. М. Нові слова та значення. Київ: Довіра, 2008. 271 с.
30. Українсько-російський словник / гол. ред. І. М. Кириченко. Т. 1–6. Київ, 1953–1963.
31. Фразеологічний словник української мови: у 2-х т. / уклад.: В. М. Білоноженко та ін. Київ: Наук. думка, 1993.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	3
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ.....	5
МОДУЛЬ 1. СЛОВНИКИ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В МЕРЕЖІ ІНТЕРНЕТ	6
МОДУЛЬ 2. НЕОЛОГІЗАЦІЯ СЛОВНИКОВОГО СКЛАДУ	22
МОДУЛЬ 3. АРХАЇЗАЦІЯ ЛЕКСИЧНИХ ЗАСОБІВ.....	39
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	59
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	60
СЛОВНИКИ.....	63

Струганець Любов Василівна

**НЕОЛОГІЗАЦІЯ ТА АРХАЇЗАЦІЯ ЛЕКСИКИ
УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Методичні рекомендації

для вчителів загальноосвітніх навчальних закладів

Підписано до друку 20.12.2017.

Формат 60x 84/16. Гарнітура Times New Roman.

Папір офсетний 80 г/м². Друк електрографічний.

Умов.-друк. арк. 3,14. Обл.-вид. арк 1,96.

Тираж 100 примірників. Замовлення № 12/17/1-58.

Виготівник:

ФОП Осадца Ю. В.

м. Тернопіль, вул. Винниченка, 9/7

тел. (0352) 40-08-12 (0352) 40-00-63, (097) 988-53-23

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої
справи до державного
реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
серія ТР № 46 від 07 березня 2013 р.*